

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

Корупција – криминолошки аспект

(мастер рад)

Ментор
Проф. др Дарко Димовски

Студент
Кристина Перић
Број индекса: М 020/19-О

Ниш, 2020.

САДРЖАЈ

УВОД.....	1
I ДЕФИНИЦИЈА КОРУПЦИЈЕ	2
II ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ КОРУПЦИЈЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ.....	8
III БИТНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ КОРУПЦИЈЕ	10
IV КОРУПЦИЈА КАО ОБЛИК ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА.....	12
V КРИВИЧНА ДЕЛА КОРУПЦИЈЕ У КРИВИЧНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ ЗЕМАЉА БИВШЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ	15
1. Словенија.....	15
2. Република Хрватска	19
3. Босна и Херцеговина.....	22
4. Црна Гора	29
5. Република Северна Македонија.....	32
VI КРИВИЧНА ДЕЛА КОРУПЦИЈЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ	35
1. Дефинисање кривичних дела корупције.....	35
2. Примање мита.....	37
3. Давање мита.....	40
4. Злоупотреба службеног положаја.....	42
5. Трговина утицајем.....	43
6. Злоупотреба положаја одговорног лица	46
7. Злоупотреба у вези са јавном набавком	47
8. Примање мита у обављању привредне делатности	48
9. Давање мита у обављању привредне делатности.....	49
VII МЕЂУНАРОДНИ АКТИ У ОБЛАСТИ КОРУПЦИЈЕ	50
1. Конвенција Уједињених нација против корупције (УНЦАЦ)	50
2. Конвенција ОЕЦД	51
3. Кривичноправна конвенција Савета Европе	52
4. Грађанскоправна конвенција Савета Европе.....	54
5. Конвенције Европске уније	55
5.1. Конвенција о заштити финансијских интереса европских заједница	55
5.2. Конвенција против корупције у којој учествују функционери Европских заједница или функционери из земаља чланица Европске уније.....	56
VIII ОСНОВНИ УЗРОЦИ КОРУПЦИЈЕ	57
IX ПОСЛЕДИЦЕ КОРУПЦИЈЕ.....	60
X СУЗБИЈАЊЕ КОРУПЦИЈЕ.....	61
1. Улога Уједињене нације, Светске банке, Европске уније и Савета Европе у сузбијању корупције	65
2. Агенција за борбу против корупције.....	68
3. Савет за борбу против корупције.....	70
4. Одељење за борбу против корупције	71
5. Посебно одељење за сузбијање корупције.....	72
5. Национална стратегија за борбу против корупције	73
XI ИСТРАЖИВАЊЕ КОРУПЦИЈЕ НА ТЕРИТОРИЈИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ	74
1. Предмет, значај и циљ истраживања	74
2. Узорак, временски оквир и методи коришћени током истраживања.....	75
3. Хипотезе	75
4. Резултати истраживања	76
ЗАКЉУЧАК.....	80
ЛИТЕРАТУРА.....	82
САЖЕТАК	85

SUMMARY	86
БИОГРАФИЈА.....	88

УВОД

Још је познати француски филозоф, писац, моралиста и политички теоретичар Шарл Монтескје изјавио да *“сваки човек који има власт склон је да је злоупотреби и злоупотребљава све док не наиђе на границе”*. По оцени Монтескјеа *„распоредом самих ствари, једна власт обуздава другу“* а са циљем да се онемогући злоупотреба власти где као одређени вид убрајамо и саму корупцију. Изнета становишта из историје друштвене мисли упућују на закључак да тамо где постоји политичка моћ и утицај постоји и, у већој или мањој мери, корупција.¹

Корупција као негативна друштвена појава није новијег датума већ се корупција јављала још у примитивним племенима. Наиме, припадници различитих племена чинили су различите услуге племенским вођама како би заузврат добили услугу неког другог типа као што је на пример бољи положај у хијерархији који доноси са собом материјалну или неку другу корист. Кроз векове цареви и краљеви нису предвиђали никакву плату за службенике већ су сам рад у управним службама сматрали бенефицијом а приходе од дарова односно од пљачки и подмићивања нешто што се подразумева и иде заједно са службом. У предмодерној држави сматрало се дозвољеним куповање јавних положаја, бирање службеника према пореклу или припадности одређеној странци.

Као и вековима уназад тако и данас не постоји друштво које је у потпуности ослобођено корупције. Постоје међутим приметне разлике између нивоа прихватања корупције од државе до државе. Оно што је свима заједничко јесте да је у свакој од њих корупција жигосана у домаћој култури што се може видети из чињенице да је у већини земаља борба против корупције данас законски уобличена.² Упоредо с развојем привредне активности, мешањем државе у привреду и бирократизовањем друштва, корупција је добијала на интензитету, чиме је постала једна од значајни проблема савременог света. Опште познато је да су још стари Атињани били суочени с овом друштвеном појавом и из тог разлога су и имали скуп правила створени за њено сузбијање.³

¹ Институт за право и финансије, *Корупција*, стр. 1

² <http://www.clds.rs/pdf-s/korupcija-u-srbiji.pdf>, преузето 03.09.2020.

³ Институт за право и финансије, *Корупција*, op. cit., стр. 1

Иако је корупција заступљена у свим секторима друштвеног живота, дуго година бројни научни и истраживачки радови су се бавили само односима корупције у јавном сектору, ограничавајући њен домашај само на њега. На то указује и Конвенција Уједињених нација за борбу против корупције из 2005. године али и многе друге међународне институције као што су WorldBank, Transparency International које игноришу појаву и постојање корупције у приватном сектору. Са друге стране, домаће законодавство проширује поље злоупотребе функција и овлашћења и на приватни сектор тиме што наводи да је корупција однос који се заснива злоупотребом службеног, односно друштвеног положаја или утицаја, у јавном или приватном сектору, у циљу стицања личне користи или користи за другога. Само увођење корупције у приватни сектор у општи појам корупције суштински не одступа од традиционалне концепције корупције која истиче да се њоме угрожава и повређује јавни интерес.⁴

Са општим развојем друштва развијали су се и појавни облици корупције али је значајно поменути да се наука све више интересује за корупцију и ставља је у сам центра свог интересовања. Можемо извести као закључак да је разлог толиког интересовања првенствено јер је корупција појава која постоји још од настанка друштва, да не постоји држава у којој корупција није заступљена, да постоји у свим слојевима друштва с тим што се као најчешћи актери појављују државни функционер и службеници, да је појава о којој се води полемика како међу грађанима тако и између високих функционера, да заузима значајно место у медијима и да је појава коју је тешко открити, умањити а још теже искоренити.

I ДЕФИНИЦИЈА КОРУПЦИЈЕ

Корупција је велики проблем савременог света. У политичкој и правној теорији се под корупцијом углавном подразумева злоупотреба повереног јавног овлашћења, ради стицања личне користи уз сукобе интереса и непотизам као пратеће појаве. Делатности које су најподложније корупцији су јавне набавке, прикупљање јавних прихода, именовања у сфери власти, донације за политичке кампање где се политичари,

⁴ Савет Европе, *Борба против корупције-основни појмови*, 2015, стр. 19

политичке странке и јавни службеници означавају су као најодговорнији за ово евидентно зло савременог друштва.⁵

Упркос многобројним научним истраживањима и знатном броју међународних инструмената чија је основна сврха да се поставе законодавни темељи и оквир борбе против корупције, нажалост за сада не постоји једна универзално прихваћена дефиниција корупције.

Корупција се може дефинисати из више посебних углова и то: може се сагледати са становишта филозофије, кроз моралну и етичку призму или као део економске школе мишљења. Постоји неколико дефиниција корупције које се чешће користе од других дефиниција у општој расправи о корупцији.⁶

Једна од тих често цитираних дефиниција је и дефиниција Светске банке (СБ): „Корупција је злоупотреба јавне власти ради стицања приватне користи“. Поменута дефиниција корупцију повезује са јавним овлашћењима а самим тим и са државом, док са друге стране искључује могућност појаве корупције у приватном сектору. Ту је тежиште на државним актерима (државним службеницима, функционерима, бирократама и политичарима) односно тежиште је на свакоме ко има дискреционо право да одлучује о начину на који се троше јавна средства.⁷

Класично схватање корупције дали су и Аристотел и Макијавели и то да корупција представља израз квариња моралних вредности друштва, а при таквом приступу корупција се осуђује као неморална и штетна како по државу тако и по друштво. Корупција се појављује у свим сферама живота и рада, и то од јавних институција, преко политике, до привреде и пословања са иностранством, као и да је у тесној вези са људском природом. У најширем смислу корупција представља сваки облик злоупотребе власти ради стицања личне или групне користи, и то било да се ради о приватном или јавном сектору. У борби против корупције поред закона, делотворне полиције и судства, значајну улогу имају и грађани на различите начине путем развоја свести о штетности корупције, одбацивања било какве могућности за укључивање у корупцију и сарадња са надлежним органима који се боре против корупције.⁸

⁵ <http://www.clds.rs/pdf-s/korupcija-u-srbiji.pdf>, преузето 03.09.2020.

⁶ Савет Европе, *Борба против корупције-основни појмови*, op.cit., стр. 11

⁷ Љ. Лазаревић, *Коментар Кривичног законика (Друго измењено издање)*, Београд, 2011, стр. 1066.

⁸ http://www.acas.rs/wp-content/uploads/2010/07/Milena_Peralovi_-_esej.pdf-za, преузето 29.08.2020.

Поред дефиниције коју је дала Светска банка постоји још једна дефиниција која је цитирана чешће него била која друга, дефиниција организације Transparency International (ТИ) која је специјализована за борбу против корупције. Дефиниција корупције ове организације гласи: „Злоупотреба поверених овлашћења ради стицања приватне користи“.

Организација Transparency International (ТИ) међутим иде корак даље у својој дефиницији. Та дефиниција покрива сваку злоупотребу поверене власни, па самим тим обухвата и корупцију у приватном сектору, на пример када директор злоупотреби поверење које су му указали акционари. Дефиниција корупције за коју се определила организација Transparency International (ТИ) обухвата и случајеве какав је био случај Enron где је компанија из приватног сектора прибегла корпоративној проневери и корупцији огромних размера тиме што је злоупотребила поверење својих акционара.

Оно што се сматра заједничким дефиницијама организације Transparency International и Светске банке је да би се неки чин квалификовао као чин корупције морала би се тим истим чином остварити незаконита добит. Проблем настаје јер у стварности није очигледно шта за некога представља незаконита корист. Замислимо случај неког лица које се налази на позицији власти и потребно је да изврши бирање кандидата за упражњено радно место али не примењујући прописану конкурсну процедуру. Из овог примера можемо видети да тај функционер не стиче никакву материјалну корист али са друге стране иако та корист неће бити непосредна и одмах остварена, функционер ће добити лојалног радника којег је изабрао. Веома тешко је убедити друге да под корупцијом подразумевамо ситуацију и када отац користи свој утицај како би запослио своје дете на добром радном месту и то не само да је то нешто што се сматра легитимним већ и да влада уверење да је родитељ дужан да тако поступа према својој деци.

Сам чин корупције одвија се онда када одговорни појединац или странка прихвати незакониту корист или награду, или пак прекрши правила о сукобу интереса. Ту се може радити о новцу, о награди у натури или каквом другом виду користи с тим што корист не мора бити за појединца лично, већ може бити и за неког другог или за на пример политичку странку или интересну групу. Одговорно лице злоупотребљава своја званична овлашћења тако што другима пружа услуге које им не припадају или само обавља своју дужност и за то добија награду која му не припада. На пример када је реч о здравственом сектору, чин корупције је онда када пацијента приме на преглед само

ако плати медицинској сестри или лекару иако је по закону услуга прегледа бесплатна, ова ситуација је нешто што се често дешава у многим земљама источне Европе. Такође корупцију можемо препознати и када државни службеник захтева да му се да више новца него што су званично приказани трошкови, на пример приликом издавања пасоша или неке друге исправе с тим што у таквим случајевима службеник не издаје рачун за пружену услугу или издаје рачун који гласи на мањи износ од оног који је стварно исплаћен службенику на име пружене услуге. Сматра се да се под корупцијом може подвести и ситуација када једна политичка странка добила донацију која није заведена у рачуноводственим књигама.⁹

Као негативна страна дефиниција корупције које су дале организација Transparency International и Светска банка наводи се чињеница да се у њима наглашава само једна страна коруптивне радње односно наглашава се само функционер или службеник који је корумпиран а не и грађани и пословни људи који корумпирају функционера или службеника. У многим земљама сами грађани делују проактивно и то тако што сами иницирају корупцију дајући мито, чак и када службено лице то од њих не тражи, нити их на то подстиче. Ипак треба имати у виду да се свака дебата најчешће усредсређује искључиво на корумпирано службено лице које прима мито.

Поред поменутих дефиниција од значаја је поменути и дефиницију корупције коју је дао Вито Танци. Према њему, корупција постоји уколико дође до намерног нарушавања принципа непристрасности при доношењу одлука у циљу присвајања неке погодности. Принцип непристрасности захтева да, при доношењу одлука, лични или било који други односи између учесника у размени немају никакав утицај. Овај принцип је део функционисања савреног тржишта, које је, према самој дефиницији, деперсонализовано. На основу Танцијеве дефиниције, може се закључити да постоје два посебна услова да нарушавање непристрасности буде окарактерисано као корупција. Прво, потребно је да постоји намера - случајно нарушавање непристрасности услед, на пример, несавршене информисаности, не представља корупцију. Друго, потребно је да се као последица наведене непристрасности јавља присвајање неке погодности, односно стицање личне користи. Наружавање непристрасности услед, на пример, боје коже учесника у трансакцији, представља расизам, али не и корупцију. Присвајање погодности, односно стицање личне користи за онога који доноси пристрасне одлуке, може да узима различите облике. Уобичајено је да се под корупцијом подразумева присвајање новца (овај облик корупције се

⁹ Савет Европе, *Борба против корупције-основни појмови*, 2015, стр. 11-13

најчешће назива подмићивање), али лична корист може да подразумева и скупе поклоне или чињење противуслуге. Скупоцен накит за супругу оног који је био пристрасан, или добро плаћено радно место (уз мале радне обавезе) за његовог сина свакако да спадају у корупцију.¹⁰

Постоје мишљења да се присвајање погодности, односно стицање личне користи може одвијати симултано са доношењем пристрасне одлуке али и да та два чина могу бити временски одвојена. Наиме, доношење пристрасне одлуке корумпираног ствара неформалну обавезу коруптора да врати исту ту услугу, тачније да пружи противуслугу с тим што та обавеза најчешће не застарева временом већ се сматра да је стицање личне користи или погодности корумпираног померено за будући временски период. Као пример можемо навести да је противуслуга корумпираног добро плаћено радно место за ћерку док је ћерка тек кренула на факултет, што указује да је извесно да ће постојати одређени временски период између услуге и противуслуге. Штавише, при склапању споразума о корупцији, противуслуга најчешће није ни тачно одређена, већ се само полази од тога да ће коруптор имати обавезу да створи личну корист за корумпираног у неком будућем временском периоду.¹¹

Под корупцијом се подразумева како давање новца или других материјалних добара с намером да прималац чини или делује по жељи онога који даје подмићивање државних службеника и других особа на утицајним положајима, тако и коришење властитог друштвеног положаја (функције) да би се присвојиле или неке омогућиле неке противправне привилегије и/или материјална добит. Поред тога, у корупцију спада и стицање материјалне добити кроз злоупотребу положаја, крађом службеника у државном сектору, подмићивање у случају да држава одлучује о појединим правима неке правне или физичке особе, злоупотреба информација које су важне за трговинска и пословна питања (а до којих је јавни службеник дошао преко своје функције или положаја), спречавање корупције или неки други активности.¹²

На основу напред изнетих дефиниција корупције могуће је дефинисати чиниоце, односно елементе корупције. Као основне елементе корупције можемо навести следеће:

- незаконито понашање,
- склоност непотизму,

¹⁰ <http://www.clds.rs/pdf-s/korupcija-u-srbiji.pdf>, op. cit. преузето 03.09.2020.

¹¹ Центар за либерално – демократске студије, *Корупција у Србији*, 2001, стр. 1

¹² Институт за право и финансије, *Корупција*, op. cit., стр. 1

- уцењивање и проневера,
- злоупотреба јавног положаја за личне циљеве,
- делатност супротна моралним нормама,
- богаћење без правног основа и
- губљење поверења у државу и друштво.

Као заједничке особине корупције можемо издвојити следеће и то да:

- корупција представља кривично дело,
- корупција је вишеслојна појава,
- корупција је присутна у свим државама,
- корупција није производ скорашњег времена,
- корупцију за сада није могуће у потпуности искоренити,
- корупција је прилагодљива различитим системима државног уређења,
- корупција је најчешће зависна од државног система и стања морала нације,
- као радња извршења овог кривичног дела јавља се злоупотреба службеног положаја или овлашћења од стране носилаца тих овлашћења,
- као извршилац овог кривичног дела јавља се службено одговорно лице,
- за постојање кривичне одговорности потребан је умишљај и
- неопходно је постојање две стране и то једну страну чини она којој је потребна одређена услуга и другу која мора и хоће да пружи ту услугу.¹³

Са социолошког и криминолошког становишта корупција је друштвени, али и лични проблем и због тога представља скуп свих кажњивих радњи којима носилац одређене државне или друштвене јавне функције, злоупотребљава свој положај институцију у којој ради, шкоди јавном интересу којим би морао служити у толикој мери да поткопава поверење грађана и јавности у друштво и државу.

Постмодерна демократија произлази из постулата да јавност има право да зна све о финансијама, имовини и новчаним изворима, оних који их политички воде. Слободни грађани морају да имају гаранцију да онај ко располаже њиховим новцем и прописује им обавезе није корумпиран, а политичари имају обавезу да грађанима о томе пруже све податке.

¹³ С. Ђукић, *Корупција у Србији – теоријска и емпиријска анализа*, Нови Сад, 2016, Универзитет Привредна академија у Новом Саду, стр. 55

Корупција изазива крупне и негативне последице у друштву. Она аутоматски крши универзални принцип једнакости свих грађана пред законом, који је у Србији омогућен Уставом.

II ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ КОРУПЦИЈЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Многи теоретичари су дошли до закључка да за данашњи ниво корупције није одговорно само право, већ да је и историјска прошлост није имала утицаја на њено стварање. Неки историјски чиниоци су делимично допринели данашњој коруптивној пракси српског друштва, превасходно његова политичка и културна прошлост. Сматра се значајним период српске историје, где поред одговорних народних, државних и верских појединаца, постоје и морално проблематични, политички и верски људи који су у одређеном времену представљали српски народ и цркву и на тај начин су били у прилици да дођу до материјалне користи или каквог положаја. И након ослобођења Србија је бележила коруптивност најширих размера и највишег нивоа.¹⁴

За проучавање овог феномена посебан значај има положај Срба након утврђења Отоманског царства на овим просторима, и оно што је у политичком и културном погледу са овим освајачем стигло међу балканске народе. Најпре, један тешки управни апарат, заснован на појединачним и личним вољама управних олигарха који је стварао услове за коруптивно понашање чиновника Царства, свих нивоа.¹⁵ Посматрајући данашњицу уочавамо сличност са давним временом као на пример да су данас поједини односи између појединца и јавне власти недовољно јасно изграђени, односно, службенику је остављено превише „ простора“ у погледу одлучивања где се на тај начин стваро идеално тло за настанак корупције као и да дискрециона овлашћења, без ослонаца на закон и ниже прописе, могу се злоупотребљавати и стварати неправичност. Кроз историју можемо видети још неке облике корупције где су српске вође подмићивале турске великаше похлепне на новац и друге поклоне који су на тај начин показивали колико им је стало до сопствене царевине, која је на крају и пропала, једним делом и због тога што вековима није успевала да реформише јавну управу. Избећи

¹⁴ Острогорски Г., *Историја Византије, Народна књига*, Београд, 1998, стр. 69

¹⁵ З. Годоровић, *Корупција у Србији – историјско - културолошки аспекти*- критички преглед, 2014, стр. 91

данак, десетак, кулук или какву другу обавезу, представљало је у свести поданика представу о победи над освајачком државом коју нису рачунали за своју.¹⁶ Овакав вид понашања можемо поистоветити са данашњим понашањем појединаца који неприхватају обавезе плаћања јавног прихода који користи друштву. Међутим, постојање оваког односа данас је неприхватљиво с обзиром да је модерни свет изградио механизме за служење и сервис државе грађанима, као и механизме за контролу и сузбијање њене политичке и управне арбитрарности.

Поступак назван *questionis* (судска истрага) био је покушај спречавања корупције. Поступак је вођен за крупне преступе који су били везани за покушаје да се онемогући кандидовање на изборима за магистратуру и за политичке спорове – примање мита на рачун провинције. Означавање кривичних дела “примање поклона” и изнуде је имао за циљ да спречи масовно подмићивање, изнуду и све злоупотребе које су се у то време могле појавити током вршења службе. Још у старом Риму донети су бројни закони који су кажњавали злоупотребу положаја међу којима су: *Lex Calpurnia*, *Lex Acilia*, *Lex Servilia*.¹⁷ Због масовних протеста и жалби из царских провинција законом *Lex Calpurnia* формирао је стални одбор Сената под представништвом Претора. Доношењем закона *Lex Acilia* подношење тужби за повраћај незаконито одузете имовине или накнаде штете добило је своју нову форму у виду кривичне тужбе под утицајем Кај Граха. Нешто касније законом *Lex Servilia* учинилац злоупотребе положаја не само што је морао да накнади учињену штету и то у двоструком износу губио је и политичка права.

У Речнику Матице српске дефинисан је појам мита као новац или нека друга вредносна ствар која се даје као дар, награда са циљем да се неко придобије и да удовољи даваочевој жељи. Самим тим што се помиње појам мита у Речнику говори нам да је још у том периоду постојало присуство корупције. Наше народно схватање каже да није свака награда мито и зато је направљена тачна разлика између части, поклона, даривања и чашћавања. Прве писане документе о историји српског права и о кривичним делима против службене дужности можемо пратити тек од државе Немањића, односно од дванаестог века.¹⁸

¹⁶ З. Тодоровић, *Корупција у Србији – историјско - културолошки аспекти*- критички преглед, *op.cit.*, стр. 92

¹⁷ Д. Јовашевић, *Кривична дела корупције*, Београд, 2009, *op. cit.*, стр. 184

¹⁸ <https://www.bastabalkana.com/2012/02/korupcija-definicija-i-istorija-korupcije-kroz-vekov/>, преузето 09.10.2020.

Као најзначајнији извор о кривичним делима која говоре о злоупотреби те епохе, узима се Душанов законик¹⁹ где је чланом 110. судијама које су путовале по земљи било је забрањено да узимају “на силу извесне користи или друго што, осим ако би им ко нешто од своје воље поклонио“. Чланом 188. прописано је да “глобари, који стоје пред судијама, што осуде судије, и уписавши, даду глобарима, те глобе да узимају глобари а што не осуде судије, и не даду, уписавши глобарима, да нису власни глобари ништа додијавати некоме“. Из напред наведене одредбе можемо закључити да је злоупотреба при наплати глобе била санкционисана. Глобари су смели вршити наплату само оне глобе која је наредбом судија била одређена.

Током Првог српског устанка постојао је Карађорђево криминално законик који је садржао одредбе о злоупотребама службеног положаја и примању мита. Наиме, члан 32. прописује „старешинама сваког чина, служитељима народа, определиће се плата и рана по мери, а да кулук од народа ни у какво дело своје нема, нити се народу допушта кулуковати коме; само народне службе што се каса, што је за целу општину, то дужно да буде, како косити сено, беглук за коње војничке, бећарке, то јест општу војску, од ког беглука определиће се и старешинама како рана, тако и сено, а старешина који хоће какав рад водити кући а он нека плати, нека му се ради“ којом се забрањује старешинама и служитељима народа да за примљени мито отпусте војника кући. Казна се састојала у повраћају новца војницима и губљењу службе.

Такође, значајна је и Уредба о политичкој власти кнеза Милоша прецизније тачка 12. Уредбе која забрањује примање мита или глобљење некога. У комунистичкој Југословије Кривичним законом из 1955. је у глави двадесетчетвртој која носи наслов “Кривична дела против службене дужности” заједно са кривичним делима означеним у закону као делима злоупотребе службене дужности, у члану 325. означено је и дело примање мита.

III БИТНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ КОРУПЦИЈЕ

Корупција је стара колико и држава и упоредо се са њом и развијала и добијала нове појавне облике како су поједини облици корупције, нарочито подмићивања, постојали још у старој Грчкој и Риму. То указује на сталан развој корупције али и на надлежност органа у њеном супростављању, која је започела још с њеним настајањем.

¹⁹ <http://www.atlantasrbs.com/learnmore/library/DUSANOV-ZAKONIK.pdf>, преузето 08.10.2020.

Развојем државе и економским и политичким променама, посебно мешањем државе у привредни развој и јачање бирократије, стварали су се повољнији услови за развој и експанзију разних облика корупције. Све је то омогућавало коришћење друштвеног положаја и моћи ради сопственог богаћења и развоја корупције до те мере да је постала један од најозбиљнијих проблема данашњег света, утичући негативно на развој демократских односа, с друге стране.

Оно што је данас карактеристично за корупцију, јесте њена актуелност, висок степен друштвене опасности, нови облици њеног испољавања у јавном и приватном сектору у склопу привредне и ванпривредне делатности, повезивање са организованим криминалитетом са којим заједно делује као угрожавајући фактор безбедности.

Корупција се испољава у разним облицима који се могу довести под конкретна кривична дела, при чему се не сме запоставити чињеница да сви облици корупције не морају да садрже и одређено кривично дело, што значи да корупција, по свом садржају, у неким случајевима може и да прелази границе кривично-правне регулативе. Корупцијска кривична дела по својој суштини спадају у област привредног криминалитета, с тим што садржај криминалне корупције може да обухвата и корупцијске привредне преступе.

Позната је чињеница да се корупцијска кривична дела, управо због начина извршења и статуса појединих субјеката који се појављују у улози учинилаца, тешко откривају и доказују, тако да „тамна бројка“ заузима значајно место у овој области криминалитета. Ако се пође од знатне присутности „тамне бројке“ у области корупцијског криминалитета, логично се може закључити да постоје и многи облици корупције који нису идентификовани, како у области привреде, тако и у домену ванпривредне делатности.

У многим ситуацијама када је откривено корупцијско кривично дело не долази до изрицања осуђујуће пресуде, што је карактеристично кад су учиниоци лица која се налазе на јавним функцијама или заузимају високо рангирана радна места у друштвеним и привредним институцијама. Једна од значајних карактеристика корупције манифестује се у међусобном односу корупције и сиромаштва, што је везано са мотивом извршења корупцијских кривичних дела и моралним схватањима корупције. Корупција може да оствари директан и индиректан утицај на сиромаштво. Директан утицај се испољава у повећању цена јавних услуга које губе на квалитету и долази до ограничавања приступа грађана јефтинијим основним животним ресурсима

(храна, вода итд.), док се индиректан утицај на сиромаштво огледа у томе што она представља препреку економском развоју, односно повећава јавне трошкове, успорава привредни раст и онемогућава редован и нормалан приход буџету, што је опет у директној вези са могућношћу финансирања јавних услуга.²⁰

Већина законодавства тешко може са сигурношћу да да тачан број кривичних дела корупције, ипак у већини законодавства постоје сличне или исте формулације кривичног (или кривичних) дела корупције које се могу свести на следеће заједничке карактеристике:²¹

- службеник са јавним овлашћењима појављује се као једна страна у односу,
- обично се жели постићи нека погодност или корист,
- мора постојати намера подмићивања јер је реч о једном од кривичних дела која се не могу учинити из нехата,
- потребно је да се да или као изгледно појави награђивање због службеног акта и
- неопходно је утврдити да постоји веза између ових елемената.

IV КОРУПЦИЈА КАО ОБЛИК ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА

Приликом објашњења односа који постоји између корупције и организованог криминалитета потребно је прво дефинисати појам и битне карактеристике организованог криминалитета. Дефиниција организованог криминалитета је дата како у Закону о кривичном поступку, Закону о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције али и у Конвенцији Уједињених нација против транснационалног организованог криминала (тзв. Палермо конвенција).²²

Организовани криминалитет како прописује слово поменутих закона представља вршење кривичних дела од стране организоване криминалне групе или њених припадника. У циљу бољег разумевања дефиниције организованог криминалитета потребно је поћи од дефиниције организоване криминалне групе коју је дао Кривични законик Републике Србије и то да се под организованом криминалном групом

²⁰ Институт за право и финансије, *Корупција*, ор. cit., стр. 1

²¹ Ж. Нинчић, *Корупција као фактор угрожавања безбедности друштва*, Београд, 2009, Годишњак Факултета безбедности, стр. 57

²² Закон о кривичном поступку, *Службени гласник РС*, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 55/2014 и 35/2019

подразумева група од три или више лица, која постоји одређено време и делује споразумно у циљу вршења једног или више кривичних дела за која је прописана казна затвора од четири године или тежа казна, ради посредно или непосредно стицања финансијске или друге користи. Како би се одређена група сматрала организованом криминалном групом потребно је да кумулативно буду испуњени одређени услови. Као први услов можемо навести број чланова групе, где је у случају организоване криминалне групе потребно да постоје три или више лица. Други услов се односи на период постојања групе, Кривични законик прописује да је потребно да група постоји одређено време. Трећи услов се односи на однос између чланова групе и то да је потребно да делују споразумно како би на тај начин остварили циљ због којег је и сама група формирана. И на крају четврти услов је сам циљ деловања групе.²³

Као битне одлике организоване групе могу се издвојити: висок степен друштвене опасности, противправност, организованост, распрострањеност, непредвидивост, динамичност, висока профитабилност и насилност.²⁴

Када говоримо о организованој криминалној групи и циљу организовања групе долазимо да закључка да је њихов главни циљ стицање имовинске користи с тим што до имовинске користи долазе на различите начине односно вршењем различитих кривичних дела и то кривичних дела организованог криминалитета. Као нека од најчешћих кривичних дела које више организоване криминалне групе можемо издвојити: прање новца, трговина дрогом, трговина људима, рекет али и корупција.²⁵

Корупција представља важан елемент организованог криминалитета и служи као веза између државних и друштвених органа и организованих криминалних група. Криминалне активности су једноставније када криминалне организације имају отворен приступ државним органима који доносе и примењују законске прописе за борбу против организованог криминалитета. Када говоримо о државним органима на првом месту мислимо полицију, тужилаштво и судство. Успостављањем односа између државних органа и организованих криминалних група путем корупције угрожава се читав финансијски и правни поредак, као и владавина права у држави. Коришћењем веза са државним и финансијским институцијама остварених корупцијом, онемогућава се пре свега да криминалне групе буду откривене и на крају кажњене али се са друге стране омогућава улагање опраног новца у реализацији различитих пословних

²³ Чл. 112. Ст. 35, Службени гласник РС, бр. 94/2016 и 87/2018 – др. закон

²⁴ М. Јанковић, Б. Јанковић, *Организоване криминалне групе као субјекти угрожавања безбедности* – критички преглед, Министарство одбране Републике Србије, Геронтолошки центар, Београд, стр. 138

²⁵ Д. Јовашевић, *Организовани криминалитет, кривичноправни аспекти*, Ниш, 2012, стр. 5.

подухвата и омогућава предност у односу на легалне пословне субјекте у извођењу јавних радова, приватизацији предузећа, извозним и увозним пословима.²⁶

Између осталог организована криминална група део новца који је стекла вршећи кривична дела улаже у политичке кампање током избора а све са циљем да уколико политичка партија коју је финансирала победи може утицати на доношење политичких одлука које погодују самој организованој криминалној групи.

Неке од значајних заједничких карактеристика корупције и организованог криминалитета јесте обострано стицања одређене имовинке или неимовинске користи како на страни организоване криминалне групе тако и на страни државних органа као и прикривеност у случају извршења корупције. Због постојања прикривености постоји велика "тамна бројка", која се односи на велики број неоткривених и непријављених кривичних дела али и самих учинилаца тих кривичних дела.

Као извршиоци ових кривичних дела јављају се најчешће људи из највиших друштвених слојева, тачније, припадници владајућих и пословних кругова, који користе свој положај и функцију у државним и друштвеним организацијама али и своје везе и утицај који имају у друштву. Овај вид криминала познат је и као криминал "белог оковратника", а извршиоци се у остварењу криминалних делатности користе разним забрањеним радњама као што су фалсификовање документације, лажно приказивање финансијског стања, прање новца и друге недопуштене делатности којима се остварује огромна материјална корист.

Организоване криминалне групе путем корупције поред стицања имовинске користи који је главни циљ због којег су формиране, оне самим тим што путем корупције стичу одређени утицај како у привреди, здравству, полицији, правосуђу односно како у јавном тако и у приватном сектору добијају одређени углед, моћ, правну заштиту али и одређени вид монопола у односу на државу.²⁷

²⁶ М. Јанковић, Б. Јанковић, *Организоване криминалне групе као субјекти угрожавања безбедности – критички преглед*, Министарство одбране Републике Србије, Геронтолошки центар, Београд, стр. 138

²⁷ Г. Бошковић, *Организовани криминалитет*, Београд, 2011, стр. 20

V КРИВИЧНА ДЕЛА КОРУПЦИЈЕ У КРИВИЧНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ ЗЕМАЉА БИВШЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

1. Словенија

Казенски законик Словеније²⁸ сматра се најзначајнијим законским прописом који регулише питање корупције, исти је ступио на снагу 01. новембра 2008. године. Овим закоником криминализовани су уобичајени облици корупције, као што су примање и давање мита, злоупотреба службеног положаја, као и друга коруптивна кривична дела. Оно што је посебно занимљиво је да Словенија не користи термин „корупција“ као правни појам, али су у употреби различити појмови за свако кривично дело које се односи на одређену врсту корупције.²⁹ Иако се прописима не дефинише општи појам корупције, прави се разлика између активне и пасивне корупције, као и између корупције у јавном и приватном сектору. Казенски законик садржи две главне одредбе о давању и примању мита у јавном сектору, у члановима 261. и 262. Разликују се поједини облици кривичних дела давања и примања мита према томе да ли се мито даје или прима како би се предузела незаконита радња службеног лица или пропустило вршење радње која је по закону морала да се предузме или да би се учинило или пропустило да се учини нешто на шта је службено лице иначе овлашћено. Предмет корупције обухвата материјалну корист и сваку другу нематеријалну предност, без обзира да ли су оправдане или не. Није неопходно да је корист дата јавном функционеру лично, довољно је да је дата и трећем лицу.

Давање мита прописано је чланом 262. Казенског законика³⁰ у случају да: 1) лице службенику или јавном службенику за њега или за некога другог обећа, понуди или поклони награду, поклон или било коју другу корист како би извршио, у границама својих службених права, службено дело које не би требало да изврши, или за нечињење дела које је требало или требало да учини, или за злоупотребу положаја на било који други начин или ко интервенише у таквом подмићивању и (2) лице које обећава, нуди

²⁸ Казенски законик, *Урадни лист РС, шт. 50/12 – урядно пречишчено беседило, 6/16 попр., 54/15, 38/16, 27/17, 23/20 ин 91/20*

²⁹ Заједнички пројекат Европске Уније и Савета Европе, *Јачање капацитета полиције и правосуђа у борби против корупције у Србији (PACS)*, стр. 25

³⁰ Члан 262 Казенски законик, *Урадни лист РС, шт. 50/12 – урядно пречишчено беседило, 6/16 попр., 54/15, 38/16, 27/17, 23/20 ин 91/20*

или даје награду, поклон или било коју другу корист службеном или јавном службенику за себе или за некога другог да би извршио, у границама својих службених права, службено дело које би иначе или требало да учини, или не би починио дело које он или она не би смео на други начин починити или на други начин користити свој положај с тим што извршилац овог облика кривичног дела, који је на захтев службеног или јавног службеника дао награду, поклон или било коју другу корист, дело је најавио пре него што је откривено или пре него што је сазнао да је откривено, казна се може ослободити, под условом да то није у супротности са правилима међународног права.

За први облик кривичног дела давања мита прописана је казна затвора од једне до шест година и новчана казна док је за други облик прописана казна од шест месеци до четири године и новчана казна.

Примање мита регулисано је чланом 261. Казенског законика³¹ и исто постоји у случају да: 1) службеник или јавни службеник који, за себе или за некога другог, затражи или прихвати награду, поклон или било коју другу корист или обећање или понуду такве користи како би извршио службено дело у границама својих службених права није требало да почини, или није требало да учини, дело које је требало или је требало да учини или је на други начин злоупотребио положај, или ко се умеша у такво подмићивање, 2) службеник или јавни службеник који, за себе или за некога другог, затражи или прихвати награду, поклон или било коју другу корист или обећање или понуду такве користи да би извршио службено дело у границама својих службених права, која би иначе морао или да не изврши дело за које иначе не би било потребно да изврши, или се на други начин користи својим положајем, или ко се умеша у такво подмићивање службеног лица и 3) службеник или јавни службеник који, након извршења или пропуста у извршењу службеног дела из претходних ставова, затражи или прихвати награду, поклон или било коју другу корист у вези с тим.

За први облик овог дела прописана је казна затвора од од једне до осам година и новчана казна, за други облик казна од једне до пет година и новчана казна док је за трећи облик прописана новчана казна или казна затвором до четири године и казна. Одузеће се прихваћена награда, поклон и било која друга погодност.

³¹ Члан 261 Казенски законик, *Урадни лист РС, шт. 50/12 – урядно пречишчено беседило, 6/16 попр., 54/15, 38/16, 27/17, 23/20 ин 91/20*

Одредбом члана 99. Казенског законика³² дефинисан је појам домаћег службеног лица и исти обухвата: 1) чланове Народне скупштине, Националног савета и чланове локалних и регионалних представничких тела, 2) судије Уставног суда, судије и судије поротнике, јавне тужиоце, јавне браниоце, 3) лица која обављају службене послове или функције са управљачким овлашћењима и одговорностима у оквиру државне институције, 4) свако друго лице које обавља службене послове на основу закона, поцаконског акта или по уговору закљученом на основу закона, 5) војна лица као што је прописано у посебим случајевима, када радња није инкриминисана као кривично дело против војне дужности, 6) лице у страниј држави које обавља законодавне, извршне или правосудне функције, или друге службене дужности на било којем нивоу, уколико испуњава услове из тачке 1, 2 или 3, 7) лица која су призната као службена у оквиру јавне међународне организације, уколико испуњавају услове из тачке 1, 2 или 3 и 8) лице које обавља судску, тужилачку или другу службену функцију у међународном суду или трибуналу.

Злоупотреба службене дужности регулисана је чланом 257. Казенског законика.³³ Ово кривично дело чини службено лице које у намери да прибави неимовинску користи за себе или другог или да нанесе штету другоме, злоупотреби свој положај или прекорачи границе свог службеног овлашћења или неврши своју службену дужност. За овај облик кривичног дела предвиђена је казна затвора до 1 године. Уколико је извршењем кривичног дела нанета знатна штета или се озбиљно задире у права другог, прописана је казна затвора до 3 године. Ако службено лице злоупотреби службени положај у намери да прибави имовинску корист за себе или другог или ако злоупотреби службени положај за незаконито повећање своје имовине у значајном износу, прописана је казна затвора од 3 месеца до 5 година. У случају да је учинилац прибавио за себе или треће лице велику имовинску корист, која одговара његовој иницијалној намери, казна затвора ће се одредити од 1 године до 8 година.

Члану 263. Казенског законика³⁴ прописано је кривично дело примање користи за незаконито посредовање и под њим се подразумева када: (1) лице за себе или за било кога другог затражи или прихвати награду, поклон или било коју другу корист или

³² Члан 99 Казенски законик, *Урадни лист РС, шт. 50/12 – урадно пречишчено беседило, 6/16 попр., 54/15, 38/16, 27/17, 23/20 ин 91/20*

³³ Члан 257 Казенски законик, *Урадни лист РС, шт. 50/12 – урадно пречишчено беседило, 6/16 попр., 54/15, 38/16, 27/17, 23/20 ин 91/20*

³⁴ Члан 263 Казенски законик, *Урадни лист РС, шт. 50/12 – урадно пречишчено беседило, 6/16 попр., 54/15, 38/16, 27/17, 23/20 ин 91/20*

обећање или понуду такве користи како би искористио свој положај или свој стварни или наводни утицај и посредовао да изврши или не изврши било које службено дело и (2) лице се користи својим положајем или својим стварним или наводним утицајем и интервенише ради извршења службеног дела које не би требало извршити или не извршења службеног дела које би требало или не би требало извршити.

За оба облика овог кривичног дела прописана је иста казна затвора у трајању до четири године и новчана казна.

Ако учинилац прихвати награду, поклон или било коју другу корист за посредовање из претходног става за себе или за некога другог пре или после посредовања, казниће се затвором од једне до шест година и новчаном казном.

Прописано је закоником да ће се прихваћена награда, поклон или било која друга погодност одузети.

Давање користи за незаконито посредовање прописано је чланом 264. Казенског законика³⁵ и под исто постоји када: 1) лице другом обећа, понуди или поклони награду, поклон или било коју другу корист за њега или за некога другог да би искористио свој положај или свој стварни или наводни утицај и посредовао да изврши или не изврши неко службено дело и 2) лице, обећа, понуди или поклони другоме награду, поклон или било коју другу корист за њега или за неког другог како би искористио његов положај или стварни или наводни утицај и посредовао ради извршења службеног дела које не би требало извршити, или за неизвршење службеног дела које је требало или није требало бити почињено такође извршилац овог облика кривичног дела који је дао награду, поклон или било коју другу корист на захтев лица које је незаконито интервенисало, кривично дело најавио пре него што је откривено или пре него што је сазнао да је исто откривено ослободиће се казне.

За први облик овог кривичног дела законодавац прописује казну затвора до четири године и новчана казна, са друге стране за други облик прописана је казна од 1 године до 6 година и новчана казна.

³⁵ Члан 264 Казенски законик, *Урадни лист РС, шт. 50/12 – урадно пречишћено беседило, 6/16 попр., 54/15, 38/16, 27/17, 23/20 ин 91/20*

2. Република Хрватска

У хрватском језику синтагма „мито и корупција“ упућује да се под корупцијом поред примања и давања мита подразумевају и други облици корупцијског понашања. Корупција поред давања и примања мита поприма и бројне појавне облике и то: проневера јавних фондова, отуђивање јавне имовине, превара и изнуда, непотизам и кронизам, трговина утицајем, покровитељство и лобирање.³⁶

Сузбијање корупције је један од најзначајнијих услова за чланство у Европској унији али и важан услов за економско благостање и друштвени напредак Хрватске.

Наиме, Хрватска је 08. новембра 2000. године ратификовала Кривично-правну конвенцију о корупцији која је ступила на снагу 01. јула 2002. године с тим што законодавну и практичну примену поменуте конвенције прати стално тело Савета Европе тачније Група земаља против корупције (GRECO). Конвенцију против корупције Хрватска је потписала 10. децембра 2003. године, а иста је ратификована 24. априла 2005. године. Казнени закон Републике Хрватске из 1998. године с тим што су неколико одредбе везане за корупцију измењене и допуњене 2000., 2004. и 2006. године све са циљем да се национално законодавство Хрватске прилагоди захтевима Кривично – правне конвенције о корупцији и њеном Додатном протоколу.³⁷ Године 2001. усвојен је нови Казнени закон који као кривична дела корупције прописује примање мита (члан 293.) и давање мита (члан 294.).

Према одредбама Казненог закона примање мита³⁸ постоји када службено или одговорно лице захтева дар или какву другу корист, прими дар или какву другу корист као и кад службено или одговорно лице прими обећање дара или какве друге користи, како би у границама свог овлашћења обавио службену или другу радњу коју не би смео да обави, или да не обави службену или другу радњу коју би морало да обави.

³⁶ Ј. Будац, *Корупција у Хрватској: перцепције расту, проблеми остају*- критички преглед, 2006, стр. 72-79

³⁷ Заједнички пројекат Европске Уније и Савета Европе, *Јачање капацитета полиције и правосуђа у борби против корупције у Србији (PACS)*, стр. 21

³⁸ Члан 293 Казенски закон, *NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19*

Давање мита,³⁹ односно право активно подмићивање према члану 294. став 1. постоји када лице које службеном или одговорном лицу да или обећа дар или какву другу корист, да у границама свог овлашћења обави службену или другу радњу коју не би смело да обави или да не обави службену или другу радњу коју би морао да обави као и лице које посредује при таквом подмићивању службеног или одговорног лица.

Неправо активно подмићивање регулисано је чланом 294. став 2. Казненог закона⁴⁰, постоји када лице службеном или одговорном лицу даје дар или какву другу корист да у границама свог овлашћења обави службену или другу радњу коју би морало да обави или да не обави службену или другу радњу коју не би смело да обави или ко посредује при таквом подмићивању службеног или одговорног лица. За разлику од правог активног подмићивања, у овом случају дар или каква корист даје се за обављање радње коју то службено или одговорно лице мора да обави, односно за необављање радње коју то службено или одговорно лице не сме обавити.

У контексту хрватских одредби о примању и давању мита користе се појмови „службена лица“ и „одговорна лица“ који су дефинисани чланом 87. став 3. и 6. Казненим законом. Под службеним лицем подразумевамо државне дужноснике или службенике, дужноснике или службенике у јединици локалне и подручне самоуправе, носилац правосудне дужности, судски поротник, члан Државног суског већа или Државноодветничког већа, арбитар и јавни бележник. Под одговорним лицима подразумева се физичко лице које води послове правног лица или јој је изричито или стварно поверено обављање послова из подручја деловања правног лица.⁴¹

За кривично дело давање мита прописана је казна затвора у трајању од 1 године до 8 година ако се односи на незаконита дела или пропусте које би требало да за мито учини службено или одговорно лице или казна затвора од 6 месеци до 5 година ако се подстиче законито чињење или пропуштање службеног или одговорног лица. За кривично дело примање мита предвиђена је казна затвора од 1 године до 10 година у случају да службено или одговорно лице прими мито како би учинило незакониту радњу или да пропусти да учини оно што је по закону дужна да учини или казном од 1 године до 8 година у случају да неправично врши своја овлашћења у границама закона.

³⁹ Члан 294 став 1 Казенски закон, *NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19*

⁴⁰ Члан 294 став 2 Казенски закон, *NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19*

⁴¹ Члан 87 став 3 и 6 Казенски закон, *NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19*

У случају да службено или одговорно лице затражи или прими корист након предузетог чињења или пропуштања службене радње било да је радња противправна или не казниће се казном затвора до 1 године.

Посебно је значајно да суд одмерава казну узимајући у обзир све олакшавајуће или отежавајуће околности и то: јачину угрожавања или повреде заштићеног добра, побуде из којих је извршио кривично дело, степен повреде дужности учиниоца, начин извршења и остварење последице кривичног дела, претходни учиниочев живот, његове личне и имовинске прилике и њихово понашање након извршења кривичног дела, однос према жртви и труд да се настала штета надокнади.

У складу са чланом 55. Казненог закона⁴² суд може да замени казну затвора од 1 године радом за опште добро, уз сагласност окривљеног. Поред наведених казни, према одредбама члана 71. став 1. У случају да службено лице почини кривично дело приликом обављања дужности или делатности и ако постоји опасност да ће злоупотребом те дужности или делатности поново починити кривично дело примениће се сигурносна мера забране обављања одређене дужности или делатности у трајању које не може бити краће од 1 године нити дуже од 10 година.

Злоупотреба службеног положаја регулисана је чланом 291. Казненог закона.⁴³ Ово кривично дело чини службено или одговорно лице које искористи свој положај или овлашћење, прекорачи границе свог овлашћења или не обави дужности и тиме себи или другој особи прибави корист, односно другом проузрокује штету.

Трговина утицајем је у Казненом закону⁴⁴ инкриминисана у активном и у пасивном облику. У члану 295. став 1. прописана је активна трговина утицајем коју чини лице које искоришћава свој службени или друштвени положај или утицај, посредује да се обави службена или друга радња која се не би смела обавити или да се не обави службена или нека друга радња која би морала да се обави. Ово кривично дело ће постојати ако је посредовање извршено с тим што за постојање дела није од значаја да ли ће посредовање имати жељени резултат. У ставу 2. истог члана прописано је да лице које захтева или прими мито или прихвати понуду или обећање мита за себе или другога, да искоришћавањем свог службеног или друштвеног положаја или утицаја

⁴² Члан 55 Казенски закон, *NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19*

⁴³ Члан 291 Казенски закон, *NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19*

⁴⁴ Члан 295 Казенски закон, *NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19*

посредује да се обави службена или друга радња која се не би смела обавити, или да се не обави службена или друга радња која би се морала обавити. Радња овог кривичног дела се не састоји у извршењу посредовања већ је значајно примање награде или користи с тим што је сврха тог примања посредовање. У члану 296. став 1. под пасивним подмићивањем подразумева се понуда, обећање или давање мита, намењено том или другом лицу, посредовање искоришћавањем свог службеног или друштвеног положаја или утицаја да се обави службена или друга радња која би морала да се обави или да се не обави службена или друга радња која није смела да се обави. У ставу 2. Истог члана инкриминисано је посредовање које ће постојати ако се даје или обећа мито лицу које посредује или другом лицу да се обави службена или друга радња која се не би смела обавити или да се не обави службена или друга радња која се морала обавити.

За активно трговање утицајем прописана је казна затвора од 1 године до 8 година у случајима који подразумевају намерно или стварно противзаконито деловање или пропуштање док је за случаје који подразумевају законито деловање или пропуштање прописана казна затвора од 6 месеци до 5 година. За пасивну трговину утицаја законодавац је прописао казну затвора од 6 месеци до 5 година и то за противзаконито деловање или пропуштање, односно од 1 године до 10 година затвора уколико захтева или прими мито или прихвати понуда или обећање мита за трговину утицајем.

3. Босна и Херцеговина

У Кривичном закону Босне и Херцеговине⁴⁵, тачније у деветнаестој глави у оквиру кривичних дела корупције и кривичних дела против службене и друге одговорне функције као најзначајнија кривична дела корупције предвиђена су: примање поклона и других облика користи (члан 217), давање поклона и других облика користи (члан 218), примање награде или другог облика користи за трговину утицајем (члан 219), давање награде или другог облика користи за трговину утицајем (члан 219а) и злоупотреба положаја или овлашћења (члан 220).

⁴⁵ Кривични закон, *Сл. гласник БиХ*, бр. 3/2003, 32/2003 – испр. 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015 и 35/2018

Под примањем поклона и других облика користи⁴⁶ законодавац подразумева два облика и то: 1) када службено или одговорно лице у институцијама Босне и Херцеговине укључујући и страно службено лице или међународног службеника или арбитра или судију поротника, које захтева или прими поклон или какву другу корист за себе или за друго лице или које прими обећање поклона или какве користи за себе или за друго лице, да у оквиру своје функције изврши што не би смело извршити или да не изврши што би морало извршити или ко посредује при оваквом подмићивању службеног или одговорног лица и 2) да у оквиру своје функције изврши што би морало извршити или ко посредује при оваквом подмићивању службеног или одговорног лица или да не изврши што не би смело извршити.

За први облик овог кривичног дела прописује се казна затвора од 1 године до 10 година док се за други облик прописује казна затвора од 6 месеци до 5 година.

Казном затвора од 1 године до 10 година казниће се службено или одговорно лице у институцијама Босне и Херцеговине укључујући и страно службено лице или међународног службеника или арбитра или судију поротника, које после вршења или невршења и једног и другог облика овог кривичног дела, а у вези с тим, захтева или прими поклон или какву другу корист за себе или за друго лице.

Прописано је да ће се примљени поклон или имовинска корист одузети.

Чланом 218. Кривичног закона прописано је кривично дело давање поклона и других облика користи⁴⁷ и то два облика: 1) ко службеном или одговорном лицу у институцијама Босне и Херцеговине укључујући и страно службено лице или међународног службеника или арбитра или судију поротника, учини или обећа поклон или какву другу корист за њега или друго лице, да у оквиру своје функције изврши што не би смело извршити или да не изврши што би морало извршити, или ко посредује при оваквом подмићивању службеног или одговорног лица и 2) изврши што би морало извршити или да не изврши што не би смело извршити, или ко посредује при оваквом подмићивању службеног или одговорног лица.

⁴⁶ Члан 217 Кривични закон, *Сл. гласник БиХ*, бр. 3/2003, 32/2003 – испр. 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015 и 35/2018

⁴⁷ Члан 218 Кривични закон, *Сл. гласник БиХ*, бр. 3/2003, 32/2003 – испр. 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015 и 35/2018

Законодавац прописује да ће се извршилац првог облика овог кривичног дела казнити казном затвора од 6 месеци до 5 година, док за други облик прописује новчану казни или казну затвора до 3 године.

Починилац првог и другог облика овог кривичног дела који је дао мито на захтев службеног или одговорног лица у институцијама Босне и Херцеговине укључујући и страном службено лице или међународног службеника или арбитра или судију поротника, и пријавио кривично дело пре његовог откривања или пре сазнања да је дело откривено, може се ослободити од казне.

Поклони или имовинска корист који су примљени биће одузети.

Под кривичним делом примање награде или другог облика користи за трговину утицајем⁴⁸ прописана су три облика и то: 1) ко посредно или непосредно захтева или прими или прихвати награду или какву другу корист или обећање награде или какве друге користи, за себе или другог, да коришћењем свог стварног или претпостављеног службеног или друштвеног или утицајног положаја или другог статуса посредује да службено или одговорно лице у институцијама Босне и Херцеговине или страном службено лице или међународни службеник или арбитар или судија поротник изврши или не изврши службену или другу радњу, 2) ко посредује, користећи свој службени или друштвени или утицајни положај или други статус, да службено или одговорно лице у институцијама Босне и Херцеговине или страном службено лице или међународни службеник или арбитар или судија поротник изврши или не изврши службену или другу радњу и 3) ко посредно или непосредно лицу које има службени или друштвени или утицајни положај или други статус учини или понуди или обећа награду или какву другу корист да посредује да службено или одговорно лице у институцијама Босне и Херцеговине или страном службено лице или међународни службеник или арбитар или судија поротник изврши или не изврши службену или другу радњу.

Законодавац прописује да постоји могућност ослобођења од казне уколико лице које је посредно или непосредно, на захтев лица које има службени или друштвени или утицајни положај или други статус, почини први облик овог кривичног дела и пријави кривично дело пре његовог откривања или пре сазнања да је дело откривено.

⁴⁸Члан 219 Кривични закон, *Сл. гласник БиХ*, бр. 3/2003, 32/2003 – испр. 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015 и 35/2018

За први облик овог кривичног дела прописује се казна затвора од 6 месеци до 5 година, за други облик казна затвора до 1 године до 8 година док уколико је починилац овог облика кривичног дела захтевао или примио или прихватио награду или какву другу корист за себе или другога казниће се казном затвора у трајању од 1 године до 10 година.

Као и за претходна кривична дела тако и за ово предвиђено је да ће се примљена награда или друга корист учиниоцу одузети.

Чланом 219а Кривичног закона прописано је кривично дело давање награде или другог облика користи за трговину утицајем⁴⁹ који прописује да ће се извршилац овог дела казнити казном затвора од 6 месеци до 6 година. Законодавац прописује да ће учиниоцу примљене награде или какве друге користи бити одузете као и да лице које је награду примило бити обавезно да награду или какву другу корист врати лицу које је те награде дало.

У оквиру кривичног дела злоупотребе положаја или овлашћења⁵⁰ прописано је да уколико службено или одговорно лице у институцијама Босне и Херцеговине, које искоришћавањем свог службеног положаја или овлашћења, прекорачивши границе свог службеног овлашћења или не извршењем своје службене дужности, прибави себи или другом какву корист, другом нанесе какву штету или теже повреди права другог.

За ово кривично дело прописана је казна затвора од 6 месеци до 5 година с тим што уколико извршилац овог кривичног дела прибави за себе имовинску корист у износу већем од 10.000 КМ казниће се казном затвора од 1 године до 10 година док уколико имовинска корист прелази износ од 50.000 КМ казниће се казном од најмање 3 године.

Сва прибављена корист биће одузета од извршиоца овог кривичног дела.

У Кривичном законик Републике Српске⁵¹ као кривична дела корупције прописана су следеће кривична дела: злоупотреба положаја одговорног лица, злоупотреба службеног положаја и овлашћења, примање мита, давање мита и трговина утицајем.

⁴⁹ Члан 219а Кривични закон, *Сл. гласник БиХ*, бр. 3/2003, 32/2003 – испр. 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015 и 35/2018

⁵⁰ Члан 220 Кривични закон, *Сл. гласник БиХ*, бр. 3/2003, 32/2003 – испр. 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015 и 35/2018

⁵¹ Кривични законик Републике Српске, *Сл. гласник РС*, бр. 64/2017 и 104/2018 – одлука УС

Чланом 249. Кривичног законика⁵² прописано је кривично дело злоупотребе положаја одговорног лица и исто постоји када одговорно лице које искориштавањем свог положаја или овлашћења, прекорачењем граница свог овлашћења или невршењем своје дужности прибави себи или другом физичком или правном лицу противправну имовинску корист или другом нанесе имовинску штету, уколико тиме нису остварена обележја неког другог кривичног дела. За овај облик кривичног дела прописана је казна затвора од шест месеци до три године и новчана казна.

Уколико је извршењем овог кривичног дела прибављена имовинска корист која прелази износ од 10.000 КМ, учинилац ће се казнити казном затвора од једне до пет година и новчаном казном, а ако тај износ прелази 50.000 КМ, казном затвора од две до десет година и новчаном казном.

Кривично дело злоупотреба службеног положаја или овлашћења прописана је одредбом члана 315. Кривичног законика⁵³ и исто постоји када службено или одговорно лице које искоришћавањем свог службеног положаја или овлашћења, прекорачењем границе свог службеног овлашћења или неизвршењем своје службене дужности прибави себи или другом неку корист, другом нанесе штету или теже повреди права другог, казниће се казном затвора од једне до пет године. У случају да је овим делом прибављена имовинска корист у износу који прелази 10.000 КМ, учинилац ће се казнити казном затвора од једне до десет година, а ако тај износ прелази 50.000 КМ, казниће се казном затвора од две до дванаест година.

Напред наведеним казнама казниће се и страном службено лице или одговорно лице у страном правном лицу које има представништво или врши делатност у Републици Српској, или лице које врши послове од јавног интереса ако је дело извршено у периоду вршења његових овлашћења или дужности.

Уколико је дело извршено на начин како је претходно наведено и исто извршено при вршењу јавних набавки или на штету средстава буџета Републике Српске, јавних фондова или других јавних средстава, учинилац ће се казнити казном затвора од три до петнаест година.

⁵² Члан 249 Кривични законик Републике Српске, *Сл. гласник РС*, бр. 64/2017 и 104/2018 – одлука УС

⁵³ Члан 315 Кривични законик Републике Српске, *Сл. гласник РС*, бр. 64/2017 и 104/2018 – одлука УС

Чланом 319. као још једно коруптивно кривично дело прописано је кривично дело примање мита⁵⁴ и за исто је законодавац прописао два облика и то: 1) уколико службено или одговорно лице које захтева или прими поклон или другу корист или које прими обећање поклона или друге користи за себе или другог да у оквиру свог службеног овлашћења или у вези са својим службеним овлашћењем изврши службену радњу коју не би смело извршити, или да не изврши службену радњу коју би морало извршити и 2) службено или одговорно лице које захтева или прими поклон или другу корист, или које прими обећање поклона или друге користи за себе или другог да у оквиру свог овлашћења или у вези са својим овлашћењем изврши службену радњу коју би морало извршити, или да не изврши службену радњу коју не би смело извршити.

За први облик кривичног дела примање мита прописана је казна затвора од две до десет година, док је за други облик прописана казна од једне године до осам година.

Службено или одговорно лице које после извршења, односно неизвршења службене радње првог и другог облика а у вези са њом, захтева или прими поклон или другу корист, казниће се казном затвора до три године. Страно службено или одговорно лице које учини први и други облик кривичног дела односно које после извршења, односно неизвршења службене радње првог и другог облика а у вези са њом, захтева или прими поклон или другу корист казниће се казном за то дело.

Примљени поклон или имовинска корист стечена извршењем овог дела биће одузети.

Под кривичним делом давање мита⁵⁵ законодавац предвиђа случај када одређено лице службеном или одговорном лицу учини, понуди или обећа поклон или другу корист да у оквиру свог службеног овлашћења или у вези са својим службеним овлашћењем изврши службену радњу коју не би смело извршити или да не изврши службену радњу коју би морало извршити, или ко посредује при оваквом подмићивању службеног лица исто ће се казнити казном затвора од шест месеци до пет година као и када службеном или одговорном лицу учини, понуди или обећа поклон или другу корист да у оквиру свог службеног овлашћења изврши службену радњу коју би морало извршити или да не изврши службену радњу коју не би смело извршити, или ко

⁵⁴ Члан 319 Кривични законик Републике Српске, *Сл. гласник РС*, бр. 64/2017 и 104/2018 – одлука УС

⁵⁵ Члан 320 Кривични законик Републике Српске, *Сл. гласник РС*, бр. 64/2017 и 104/2018 – одлука УС

посредује при оваквом подмићивању службеног лица, казниће се казном затвора до три године.

Одредбе члана примењују се у обе поменуте ситуације и када је мито дато, понуђено или обећано страном службеном или одговорном лицу.

Лице које службеном или одговорном лицу учини, понуди или обећа поклон или другу корист да у оквиру свог службеног овлашћења или у вези са својим службеним овлашћењем изврши службену радњу коју не би смело извршити или да не изврши службену радњу коју би морало извршити, или ко посредује при оваквом подмићивању службеног лица као и када је и када је мито дато, понуђено или обећано страном службеном или одговорном лицу и дело пријавило пре него што је сазнао да је оно откривено, може се ослободити од казне. Дати поклон, односно друга корист која буде одузета од лица које је примило мито може се у случају када је лице ослобођено од казне вратити лицу које је дало мито.

Чланом 321. Кривичног законика⁵⁶ прописано је кривично дело трговина утицајем. Слово закона изричито прописује четири облика овог кривичног дела и то када: 1) лице захтева или прими награду или неку другу корист за себе или другог, непосредно или преко трећег лица, да кориштењем свог службеног или друштвеног положаја или стварног или претпостављеног утицаја, посредује да се изврши или не изврши нека службена радња, 2) ко другом непосредно или преко трећег лица понуди или да награду или неку другу корист да, кориштењем свог службеног или друштвеног положаја или стварног или претпостављеног утицаја, посредује да се изврши или не изврши нека службена радња, 3) ко користећи свој службени или друштвени положај или стварни или претпостављени утицај посредује да се изврши службена радња која се не би смела извршити или да се не изврши службена радња која би се морала извршити и 4) ко другом непосредно или преко трећег лица обећа, понуди или да награду или неку другу корист да, користећи свој службени или друштвени положај или стварни или претпостављени утицај, посредује да се изврши службена радња која се не би смела извршити или да се не изврши службена радња која би се морала извршити.

За први облик кривичног дела прописана је казна затвора од једне до пет година, за други облик прописана је казна до три године, за трећи облик прописана казна од једне до осам година док је за четврти облик прописана је казна од шест месеци до пет година.

⁵⁶ Члан 321 Кривични законик Републике Српске, *Сл. гласник РС*, бр. 64/2017 и 104/2018 – одлука УС

Ако је за посредовањем код трећег облика овог дела захтевана или примљена награда или нека корист, учинилац ће се казнити казном затвора од две до дванаест година. Страно службено или одговорно лице које учини први и четврти облик кривичног дела трговина утицаја казниће се за то дело. Награда или имовинска корист стечена извршењем дела из овог члана одузеће се.

4. Црна Гора

У Кривичном законнику Црне Горе, тачније у тридесетчетвртој глави прописана су кривична дела против службене дужности. Наиме, законодавац као кривична дела корупције наводи: злоупотреба службеног положаја у члану 416, противзаконити утицај у члану 422, навођење на противзаконити утицај у члану 422а, примање мита у члану 423 и давање мита у члану 424.

Кривично дело злоупотребе службеног положаја⁵⁷ постоји уколико службено лице које противправним искоришћавањем свог службеног положаја или овлашћења, прекорачењем граница свог службеног овлашћења или невршењем своје службене дужности прибави себи или другом корист, другом нанесе штету или теже повреди права другог.

За ово кривично дело прописује се казна затвора од 6 месеци до 5 година с тим што ако извршењем овог кривичног дела прибављена имовинска корист буде у износу већем од три хиљаде еура, учинилац ће се казнити казном затвора од 1 године до 8 година док ако прибављена имовинска корист пређе износ од тридесет хиљаде еура казниће се од 2 године до 12 година.

Под кривичним делом противзаконитог утицаја⁵⁸ прописана су два облика и то:
1) ко непосредно или преко трећег лица захтијева или прими мито или прихвати обећање мита за себе или другог да коришћењем свог службеног или друштвеног положаја или стварног или претпостављеног утицаја посредује да се изврши или не изврши нека службена радња и 2) ко користећи свој службени или друштвени положај

⁵⁷ Члан 416 Кривични законик, *Сл. гласник РЦГ*, бр. 70/2003, 13/2004 – испр. и 47/2006 и *Сл. лист ЦГ*, бр. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011 – др. закон, 40/2013, 56/2013 – испр., 14/2015, 42/2015, 58/2015 - др. закон, 44/2017, 49/2018 и 3/2020

⁵⁸ Члан 422 Кривични законик, *Сл. гласник РЦГ*, бр. 70/2003, 13/2004 – испр. и 47/2006 и *Сл. лист ЦГ*, бр. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011 – др. закон, 40/2013, 56/2013 – испр., 14/2015, 42/2015, 58/2015 - др. закон, 44/2017, 49/2018 и 3/2020

или стварни или претпостављени утицај посредује или се обавезе да ће посредовати да се изврши службена радња која се не би смела извршити или да се не изврши службена радња која би се морала извршити.

За први облик овог кривичног дела прописана је казна затвора од 3 месеца до 3 године док је за други облик прописана казна од 6 месеци до 5 година. Посебно је значајно уколико се за посредовање код другог облика овог кривичног дела прими мито, учинилац ће се казнити казном од 1 године до 8 година.

За све облике овог кривичног дела предвиђено је да ће примљено мито бити одузето. Поред противзаконитог утицаја прописано је и кривично дело навођења на противзаконити утицај⁵⁹ и то два облика овог кривичног дела: 1) ко непосредно или преко трећег лица службеном или другом лицу да, понуди или обећа поклон или другу корист за себе или другог да коришћењем свог службеног или друштвеног положаја или стварног или претпостављеног утицаја посредује да се изврши или не изврши нека службена радња и 2) ко непосредно или преко трећег лица службеном или другом лицу да, понуди или обећа поклон или другу корист за себе или другог да коришћењем свог службеног или друштвеног положаја или стварног или претпостављеног утицаја посредује да се изврши службена радња која се не би смела извршити или да се не изврши службена радња која би се морала извршити.

Законодавац прописује да постоји могућност ослобођења од казне у случају да учинилац првог и другог облика кривичног дела пријави дело пре него што је сазнао да је оно откривено.

За први облик кривичног дела навођења на противзаконити утицај прописана је казна затвора до 2 године док је за други облик прописана казна од 3 месеца до 3 године.

Сви примљени поклони и друге користи за ово кривично дело биће одузети.

Као једно од најзначајнијих кривичних дела корупције сматра се примање мита⁶⁰ које има два облика и то ако: 1) службено лице које непосредно или посредно захтијева или прими мито или које прихвати обећање мита за себе или другог да изврши

⁵⁹ Члан 422а Кривични законик, *Сл. гласник РЦГ*, бр. 70/2003, 13/2004 – испр. и 47/2006 и *Сл. лист ЦГ*, бр. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011 – др. закон, 40/2013, 56/2013 – испр., 14/2015, 42/2015, 58/2015 - др. закон, 44/2017, 49/2018 и 3/2020

⁶⁰ Члан 423 Кривични законик, *Сл. гласник РЦГ*, бр. 70/2003, 13/2004 – испр. и 47/2006 и *Сл. лист ЦГ*, бр. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011 – др. закон, 40/2013, 56/2013 – испр., 14/2015, 42/2015, 58/2015 - др. закон, 44/2017, 49/2018 и 3/2020

службену или другу радњу коју не би смело извршити или да не изврши службену или другу радњу коју би морало извршити и 2) службено лице које непосредно или посредно захтева или прими мито или које прихвати обећање мита за себе или другог да изврши службену или другу радњу коју би морало извршити или да не изврши службену или другу радњу коју не би смело извршити.

За први облик овог кривичног дела прописана је казна затвора од 2 године до 12 година док је за други облик прописано од 2 године до 8 година. У случају да службено лице које је извршило први и други облик у вези са откривањем кривичног дела, покретања или вођења кривичног поступка, изрицањем кривичне санкције, казниће се казном од 3 године до 15 година. Ако службено лице које после извршења, односно неизвршења службене или друге радње из првог, другог облика и у случају да службено лице које је извршило први и други облик у вези са откривањем кривичног дела, покретања или вођења кривичног поступка, изрицањем кривичне санкције, а у вези са њом, захтева или прими мито, казниће се затвором од 3 месеца до 3 године. Уколико одговорно или друго лице у установи или другом субјекту који се не бави привредним пословањем учини први, други облик и ако службено лице које после извршења, односно неизвршења службене или друге радње из првог, другог облика и у случају да службено лице које је извршило први и други облик у вези са откривањем кривичног дела, покретања или вођења кривичног поступка, изрицањем кривичне санкције, а у вези са њом, захтева или прими мито, казниће се казном прописаном за то дело.

Такође, и за ово кривично дело је предвиђено да ће примљени мито бити одузет.

Кривично дело давање мита⁶¹ прописује два облика овог кривичног дела и то: 1) ко службеном лицу непосредно или посредно да, понуди или обећа мито за њега или другог да службено лице изврши службену или другу радњу коју не би смело извршити или да не изврши службену или другу радњу коју би морало извршити или ко посредује у оваквом давању мита службеном лицу и 2) ко службеном лицу непосредно или посредно да, понуди или обећа мито за њега или другог да службено лице изврши службену или другу радњу коју би морало извршити или да не изврши службену или другу радњу коју не би смело извршити или ко посредује у оваквом давању мита службеном лицу.

⁶¹ Члан 424 Кривични законик, *Сл. гласник РЦГ*, бр. 70/2003, 13/2004 – испр. и 47/2006 и *Сл. лист ЦГ*, бр. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011 – др. закон, 40/2013, 56/2013 – испр., 14/2015, 42/2015, 58/2015 - др. закон, 44/2017, 49/2018 и 3/2020

Постоји могућност ослобођења од казне и то уколико учинилац првог и другог облика пријави кривично дело пре него што је сазнао да је исто откривено.

Санкција за први облик кривичног дела је казна затвора од 1 године до 8 година док је за други облик казна од 6 месеци до 5 година. Одредбе које су прописане за први и други облик овог дела као и одредба у погледу ослобођења од казне примењују се и кад је мито дато, понуђено или обећано одговорном или другом лицу у установи или другом субјекту који се не бави привредним пословањем.

5. Република Северна Македонија

Кривичен законик Републике Северне Македоније садржи одредбе које се односе на неке од кривичних дела корупције и то: злоупотреба службеног положаја (члан 353), примање мита (члан 357), давање мита (члан 358) и незаконито посредовање (члан 359).

Према слову законика под кривичним делом злоупотребе положаја⁶² подразумева се када службено лице које је користећи свој службени положај или овлашћење, прекорачењем граница његовог службено овлашћење или неизвршење службене дужности ће прибавити себи или другом неку корист или ће нанети другом штете. За извршење овог кривичног дела прописана је казна затвора од 6 месеци до 3 године. Ако је кривично дело извршено током вршења јавних набавки или на штету на средства из буџета Републике Македоније, из јавних средстава или на други начин државе, учинилац ће бити кажњен затвором најмање 4 године.

У случају да учинилац кривичног дела прибави већу имовинску корист или проузрокује већу имовинску штету или теже повреди права другог, казниће се затвором од 6 месеци до 5 година. Док ако стекне значајну имовинску корист или проузрокује значајну штету, учинилац ће се казнити затвором од 1 године до 10 година.

Одговорно лице казниће се казном затвора од 6 месеци до 3 године, од 6 месеци до 5 година односно од 1 године до 10 година одговорно лице у страном правном лицу које има представништво или обавља делатносту Републици Македонији или лице које

⁶² Члан 353 Кривичен законик, *Службен весник на Република Македонија бр. 37/96, 80/99, 4/2002, 43/03, 19/04 и Одлука на Уставен суд: Сл. весник 48/01 г.*

обавља делатност од јавног интереса ако кривично дело је извршено у вршењу његових посебних овлашћења или дужност.

Чланом 357. прописано је кривично дело примања мита⁶³ у два облика и то: 1) када службено лице које ће затражити или примити поклон или другу погодност или ће добити обећање за поклон или другу корист за коју ће наступити у у оквиру својих званичних овлашћења службену акцију да не би могао или не мора извршити службену радњу која би морала да га изврши и 2) када службено лице које ће затражити или примити поклон или другу корист или ће добити обећање поклона или друге погодности за наступ у оквиру својих званичних овлашћења службену акцију која би морао да изврши или не изврши службену радњу коју не би смео извршити.

За први облик овог кривичног дела прописана је казна затвора од 1 године до 10 година док је за други облик прописана казна на 6 месеци до 5 година.

Службено лице које је након извршења или неизвршења званичних радњи код првог и другог облика или у вези са њом ће затражити или примити поклон или другу корист, казниће се затвором од 3 месеца до 3 године. Такође казниће се одговорно лице и лице које врши дела од јавног интереса, ако је кривично дело извршено у вези са стицање, вршење или лишавање права утврђених законом или у корист или штету другог одговорног лица у страном правном лицу, као и страни службеник који ће извршити кривично дело на штету Републике Македоније, њеног држављанина или правно лице казном затвора од 1 године до 10 година, од 6 месеци до 5 година односно од 3 месеца до 3 године.

Прописано је да ће примљени поклон или имовинска корист бити одузети.

Што се тиче кривичног дела давања мита,⁶⁴ законодавац прописује да је ово кривично дело појављује у два облика и то: 1) када лице које службеном лицу дарује или обећава поклон или нешто друго корист за службено обављање у оквиру својих званичних овлашћења радња коју не би требало да изврши или да не изврши службену радњу шта треба да учини или онај ко посредује у овоме и 2) онај ко ће службеном лицу дати или обећати поклон или други корист за службено обављање у оквиру својих званичних овлашћења радња коју би морао извршити или не извршити службену радњу

⁶³ Члан 357 Кривичен законик, *Службен весник на Република Македонија бр. 37/96, 80/99, 4/2002, 43/03, 19/04 и Одлука на Уставен суд: Сл. весник 48/01 г.*

⁶⁴ Члан 358 Кривичен законик, *Службен весник на Република Македонија бр. 37/96, 80/99, 4/2002, 43/03, 19/04 и Одлука на Уставен суд: Сл. весник 48/01 г.*

што не би смео да учини или ће бити кажњен онај ко у томе посредује.

Прописана казна за први облик овог кривичног дела износ казна затвора од 6 месеци до 5 година, за други облик се прописује новчана казна или казна затвора до 3 године. Лице које је дало или обећало неће бити кажњено за први и други облик кривично дело примање мита на захтев службеног лица и то пријавио пре него што је то сазнао дело је откривено.

Одредбе закона које се односе на први и други облик кривичног дела и на ослобођење од казне примењују се и када се даје мито или обећано одговорном лицу, одговорном лицу у страном правном лицу, лице које обавља делатност од јавног интереса и страни службеник, у повезаност са кривичним делом из члана 357.

У случају да је први облик кривичног дела давања мита извршило правно лице, казниће се новчаном казном казна.

Дати поклон или имовинска корист биће одузети, а у случају ослобођења од казне вратиће се лицу које је дало мито.

Кривично дело незаконитог посредовања⁶⁵ учињено је од стране: 1) лица које ће добити награду или другу корист користећи своју службени или друштвени положај и утицај за посредовање у изврши или не изврши било коју службену радњу и 2) лица које користи службени или друштвени положај или утицај ће посредовати у обављању званичне радње која не би требало извршити или не извршити службену радњу коју би морао извршити.

У првом случају учинилац ће се казнити новчаном казном или казном затвора до 3 године док у другом случају казном затвора од 6 месеци до 5 година.

Уколико је други облик кривичног дела извршен у вези са покретањем или спровођењем кривичног поступка против одређене особе, учинилац ће бити кажњен затвор од једне до пет година.

Лице које се службеним или другим положајем, генерал углед или утицај, за награду или другу корист посредује у одговорном лице, одговорно лице у страном правном лицу које послује у Република Македонија или лице које обавља делатност од јавног интереса да изврши или не изврши радњу противну његовој дужности или са

⁶⁵ Члан 359 Кривичен законик, *Службен весник на Република Македонија бр. 37/96, 80/99, 4/2002, 43/03, 19/04 и Одлука на Уставен суд: Сл. весник 48/01 г.*

страним званичником да изврши или не изврши радњу која је у супротности са његовом дужношћу на штету Републике Македоније, њен грађанин или правно лице, казниће се новчаном казном или са затвор до једне године. Ако је кривично дело имало за последицу незаконито стицање или губитак права, или стицање веће имовинске користи и наносење веће штете другом, домаћем или страном правном лицу, учинилац ће се казнити затвором од 3 месеца до 3 године.

У случају да је за посредовање код другог облика или уколико је други облик кривичног дела извршен у вези са покретањем или спровођењем кривичног поступка против одређене особе овог кривичног дела примљена награда или друга корист, учинилац ће се казнити затвором од 1 до 10 година.

VI КРИВИЧНА ДЕЛА КОРУПЦИЈЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

1. Дефинисање кривичних дела корупције

Дефинисање корупције у кривичноправном смислу своди се на одређивање кривичних дела која са једне стране постоје у законодавству Републике Србије а са друге стране одговарају међународним стандардима како би се могли сматрати коруптивним.

Првобитно је једна група правних теоретичара у Србији имала доста потешкоћа јер је појам кривичних дела корупције посматрала широко, обухватајући њиме бројна кривична дела против службене дужности, привреде и правног саобраћаја и то поред кривичних дела злоупотребе положаја, примање мита, давање мита, противзаконито посредовање, превара у служби, послуга и несавестан рад у служби убрајала и кривична дела фалсификовање службене исправе и прање новца. Друга група теоретичара пак правила разлику између корупције у ширем и ужем смислу и делила кривична дела корупције на права и неправна дела кривичних дела корупције.⁶⁶

Значајна чињеница је и то да је у временском периоду од 2002. до 2005. године у Кривичном закону Републике Србије постојала посебна група кривичних дела корупције коју је чинило девет кривичних дела те врсте с тим што је ова група кривичних дела у теорији наишла на критике јер не се не може утврдити да постоји

⁶⁶ Заједнички пројекат Европске Уније и Савета Европе, *Јачање капацитета полиције и правосуђа у борби против корупције у Србији (PACS)*, стр. 37-38

усавршавање, односно побољшавање постојећег кривичног законодавства како постоји подударање у великој мери законског описа са већ постојећим кривичним делима. Наводи се да нема месту за прописивањем нових инкриминација јер се ни постојеће инкриминације којима се може постићи исти циљ не примењују у довољној мери. Због постојања правно-техничких недостатака код кривичних дела корупције која су унета изменом Кривичног закона из 2002. године иста су доношењем новог Кривичног закона Републике Србије из 2005. године⁶⁷ изостављена јер је сматрано да су сва понашања која су инкриминисана овим кривичним делима већ садржана у постојећим кривичним делима која је нови закон задржао.

У Закону о агенцији за борбу против корупције из 2008. године⁶⁸ нису набројана кривична дела корупције на основу којих би могао да се дефинише појам корупције, већ је појам корупције у социолошком смислу одређен у члану 2. овог закона као „однос који се заснива злоупотребом службеног, односно друштвеног положаја или утицаја, у јавном или приватном сектору, у циљу стицања личне користи или користи за другога“. Сем што дефиниција која је дата у Закону о агенцији за борбу против корупције из 2008. године представља прву дефиницију у нашем праву, она представља и оквир у коме ће одредбама других закона бити одређен круг коруптивних или кривичних дела корупције која улазе у кривичноправни појам корупције.

Закон о кривичном поступку који се примењује од 01.10.2013. године⁶⁹ не садржи као ранији Закон о кривичном поступку, поглавље које се односи на посебне одредбе о поступку за кривична дела организованог криминала, корупције и друга тешка кривична дела, с тим што се у члану 162. говори о кривичним делима у односу на која се примењују посебне доказне радње од кривичних дела против службене дужности наводи иста четири кривична дела корупције која помиње и стари ЗКП и то злоупотреба службеног положаја, трговина утицајем, примање мита и давање мита.

Током 2011. године група држава за борбу против корупције Света Европе (GRECO) донела је Препоруке којом је указано на одређене недостатке у погледу кривичноправне регулативе везане за корупцију у нашој земљи. У циљу примене поменуте Препоруке донет је предлог Закона о изменама и допунама Кривичног законика јануара 2012. године којим је предвиђен низ новина која се тичу кривичних

⁶⁷ Кривични законик, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019

⁶⁸ Закон о Агенцији за борбу против корупције, *Службени гласник РС* бр. 97/2008, 53/2010, 66/2011 – одлука УС, 67/2013 – одлука УС, 112/2013 – аутентично тумачење и 8/2015 – одлука УС

⁶⁹ Закон о кривичном поступку, *Службени гласник РС*, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 55/2014 и 35/2019

дела против привреде и против службене дужности. Децембра 2012. године усвојен је нови Закон о изменама и допунама Кривичног законика којим је између осталог извршено издвајање из кривичног дела злоупотребе службеног положаја одговорног лица као учиниоца и увођење посебног кривичног дела а то је кривично дело злоупотребе положаја одговорног лица. Осим тога уведено је још једно ново кривично дело - злоупотреба у вези са јавном набавком.⁷⁰

Поједини аутори из кривичноправне области, разликујући корупцијска кривична дела на општа и посебна, у посебна или права, чиста корупцијска кривична дела сврставали су: давање и примање мита, противзаконито посредовање и фалсификовање службене исправе.⁷¹

Према садашњем Кривичном законика Републике Србије⁷² постоје шест коруптивних кривичних дела а то су: злоупотреба службеног положаја (члан 359. КЗ-а), трговина утицајем (члан 366. КЗ-а), примање мита (члан 367. КЗ-а), давање мита (члан 368. КЗ-а), злоупотреба положаја одговорног лица (члан 227. КЗ-а) и злоупотреба у вези са јавном набавком (члан 228. КЗ-а). Поред поменутих као коруптивна кривична дела могу се сматрати и она која се обављају у оквиру привредне делатности и то: давање мита у обављању привредне делатности (члан 231. КЗ-а) и примање мита у обављању привредне делатности (члан 230. КЗ-а).

2. Примање мита (члан 367. КЗ-а РС)

У науци кривичног права подмићивање је заједнички назив за примање и давање мита. С тим у вези, разликује се пасивно подмићивање (примање мита) и активно подмићивање (давање мита). И активно и пасивно подмићивање се дели на право и неправо подмићивање и то у зависности од тога да ли се мито прима или даје за извршење службене радње која се не би смела извршити или за неизвршење службене радње која би се морала извршити (право пасивно и активно подмићивање) или се мито прима или даје за извршење службене радње која би се и иначе морала извршити или за

⁷⁰ Заједнички пројекат Европске Уније и Савета Европе, *Јачање капацитета полиције и правосуђа у борби против корупције у Србији (PACS)*, *op. cit.*, стр. 39

⁷¹ Д. Јовашевић, *Кривична дела корупције*, Београд, 2009, стр. 79

⁷² Кривични законик, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019, *op. cit.*

неизвршење радње која се и иначе не би смела извршити (неправо пасивно и активно подмићивање).⁷³

Подмићивање се још дели на претходно и накнадно подмићивање, зависно од тога да ли је мито примљено или дато пре или после извршења или неизвршења службене радње на коју се подмићивање односило.

У нашем Кривичном законнику⁷⁴ кривично дело примање мита односно пасивно подмићивање је прописано чланом 367. КЗ-а и има три своја облика: 1) право пасивно подмићивање, 2) неправо пасивно подмићивање и 3) накнадно пасивно подмићивање.

Први облик кривичног дела примања мита, право пасивно подмићивање, састоји се у примању мита ради извршења службене радње која се не би смела извршити или неизвршења радње која би се морала извршити. Радња овог кривичног дела може бити: 1) захтевање мита, 2) примање мита и 3) примање обећања мита. Мито који се тражи, прима или чије се обећање прихвата треба да буде неки поклон или нека друга корист. Поклон може бити у новцу или каква вредна ствар, а нека друга корист може бити било каква имовинска или неимовинска корист. Мито може бити, непосредно или посредно захтевано, примљено или прихваћено обећање мита, за себе или за другог. За постојање овог дела није од значаја да ли је извршилац учинио оно због чега је тражио, примио или прихватио обећање мита.

Други облик овог кривичног дела, неправо подмићивање, састоји се као и код правог пасивног подмићивања, у непосредном или посредном захтевању или примању поклона или какве друге користи или примању обећања поклона за себе или за другог. Мито се тражи, прима или се његово обећање прихвата да би извршилац овог дела у оквиру свог службеног овлашћења или у вези са својим службеним овлашћењем извршио службену радњу коју би и иначе морао да изврши или да не изврши службену радњу коју и иначе не би смео да изврши. Мито се и код овог облика састоји у поклону или каквој другој користи. Поклон може бити у новцу или каква друга вредна ствар, а корист може бити имовинска и неимовинска. И код овог облика за постојање дела није од значаја да ли је извршилац учинио оно због чега је тражио, примио или прихватио обећање мита.

⁷³ Заједнички пројекат Европске Уније и Савета Европе, *Јачање капацитета полиције и правосуђа у борби против корупције у Србији (PACS)*, *op. cit.*, стр. 41

⁷⁴ Чл. 367 Кривични законик, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019

Тежи облик примања мита постоји ако је један од претходна два облика овог кривичног дела учињен у вези са откривањем кривичног дела, покретањем или вођењем кривичног поступка, изрицањем кривичне санкције или у вези са извршењем изречене кривичне санкције.

Накнадно пасивно подмићивање односно накнадно примање мита које представља трећи основни облик овог кривичног дела постоји када извршилац кривичног дела после извршене недозвољене или дозвољене службене радње (или недозвољеног или дужног невршења службене радње) прими мито у вези са оним што је већ унапред учинио. Да би постојао овај облик дела потребно је да примљено мито није било унапред обећано јер би онда постојао неки од раније изложених облика овог кривичног дела. Накнадно примање мита представља кривично дело иако није имало утицаја на вршење службене радње јер су службена лица плаћена за свој рад и не смеју примати од странака награде и поклоне зато што тиме нарушавају углед службе, а накнадно подмићивање може бити и подстицај за извршиоца да убудуће тражи и прима мито и пре извршења радње.

Извршилац свих облика овог кривичног дела је службено лице (појам службеног лица објашњен је у излагању о кривичном делу злоупотребе службеног положаја).

Извршилац овог кривичног дела може бити и страном службено лице.

Поред службеног лица, извршилац овог дела може бити и одговорно лице у установи или другом субјекту који не обавља привредну делатност а чини први и други облик овог кривичног дела као и накнадно пасивно подмићивање. Сходно члану 112. ставу 5. КЗ-а⁷⁵ одговорним лицем у правном лицу сматра се лице које на основу закона, прописа или овлашћења врши одређене послове управљања, надзора или друге послове из делатности правног лица, као и лице коме је фактички поверено обављање тих послова. Одговорним лицем сматра се и службено лице кад су у питању кривична дела код којих је као извршилац означено одговорно лице, а у овом закону нису предвиђена у глави о кривичним делима против службене дужности, односно кривична дела службеног лица.

Сви облици овог кривичног дела могу се извршити само са умишљајем.

⁷⁵ Чл. 112 ст. 5 Кривични законик, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019

Казна прописана за први облик овог кривичног дела је затвор од две до дванаест година, за други облик затвор од две до осам година, за тежи облик дела од три до петнаест година, а за накнадно примање мита казна је затвор од три месеца до три године. Поклон или имовинска корист коју је учинилац примио као мито се обавезно одузима.

3. Давање мита (члан 368. КЗ-а РС)

У Кривичном закону Републике Србије⁷⁶ кривично дело давање мита односно активно подмићивање има два облика и то: 1) право активно подмићивање и 2) неправо активно подмићивање.

Први облик овог кривичног дела, право активно подмићивање, има четири облика радње: 1) чињење (давање) поклона или неке друге користи, 2) нуђење поклона или неке друге користи, 3) обећање поклона или неке друге користи и 4) посредовање при оваквом подмићивању службеног лица. Поклон или друга корист се даје, нуди или обећава службеном или неком другом лицу да би службено лице у оквиру свог службеног овлашћења извршило неку службену радњу коју не би смело да изврши или да не изврши службену радњу коју би морало да изврши или посредује при оваквом подмићивању службеног лица. Поклон може бити новац или нека друга вредна ствар, а корист може бити имовинска или неимовинска. За постојање овог кривичног дела није нужно да је подмићено лице извршило оно ради чега је подмићивано. Исто тако није од значаја за постојање дела да ли је извршилац дела, када је у питању обећање поклона или какве друге користи, то обећање и испунио. Лице које се подмићује је службено лице (појам службеног лица објашњен је у излагању о кривичним делима против службене дужности). То може да буде и страном службено лице, а исто тако мито може да буде понуђено, дато или обећано и одговорном лицу у предузећу, установи или у другом субјекту или неком другом лицу, ако је то учињено да би службено лице извршило односно да не би извршило службену радњу.⁷⁷

⁷⁶ Чл. 368 Кривични законик, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019

⁷⁷ Заједнички пројекат Европске Уније и Савета Европе, *Јачање капацитета полиције и правосуђа у борби против корупције у Србији (PACS)*, op. cit., стр. 43

Други облик овог кривичног дела односи се на неправо активно подмићивање тј. на чињење, нуђење или обећање мита службеном или другом лицу да службено лице у оквиру свог службеног овлашћења или у вези са својим службеним овлашћењем изврши службену радњу коју би и иначе морало да изврши односно да не изврши службену радњу коју и иначе не би смео да изврши или у посредовању у оваквом подмићивању службеног лица. У погледу свих осталих елемената дела овај облик давања мита је у свему исти као и претходни облик.⁷⁸

Код кривичног дела давања мита законодавац није предвидео као облик дела накнадно давање мита тј. давање мита службеном лицу после извршене службене радње због које се мито даје. Као разлог због чега ово накнадно подмићивање није кажњиво (накнадно примање мита се кажњава) може се сматрати да је давање поклоне после обављене службене радње облик чашћавања које није имало утицаја на предузимање службене радње у вези са којом се даје, а да лице које накнадно даје поклон или корист службеном лицу није имало лошу намеру да утиче на службено лице, јер би у том случају мито дало раније тј. пре извршења службене радње.

Одредбе које се односе на први и други облик овог кривичног дела примењују се и кад је мито дато, понуђено или обећано одговорном лицу у установи или другом субјекту које не обавља привредну делатност. Такође постоји могућност ослобођења од казне у случају да одговорно лице у установи или други субјект које не обавља привредну делатност пријави дело пре него што је оно откривено. Оба облика овог кривичног дела могу се извршити само са умишљајем.

Казна прописана за први облик овог дела је затвор од шест месеци до пет година, а за други облик затвор до три године. Ако учинилац једног или другог облика овог дела пријави дело пре него што је оно откривено, законом је предвиђена могућност ослобођења од казне. Поклон или друга корист који су дати као мито могу се одузети применом мере безбедности одузимања предмета, али ако је извршилац дела пријавио дело пре него што је сазнао да је откривен одузети поклон или друга корист могу му се вратити.

⁷⁸ Д. Јовашевић, *Кривично право, Посебни део*, Београд, 2014, стр. 307.

4. Злоупотреба службеног положаја (члан 359. КЗ-а РС)

Злоупотреба службеног положаја је основно и најзначајније кривично дело против службене дужности које се састоји у прибављању себи или другом физичком или правном лицу какве користи, наношењу другоме какве штете или у тежој повреди права другог.⁷⁹

Радње извршења овог кривичног дела су: 1) искоришћавање свог службеног положаја или овлашћења, 2) прекорачење границе свог службеног овлашћења и 3) невршење своје службене дужности.

Као искоришћавање службеног положаја или овлашћења сматра се свако њихово коришћење са циљем да се тиме нешто постигне.

Прекорачење граница службеног овлашћења постоји ако службено лице предузме неку радњу која излази из делокруга његових овлашћења тако да уствари поступа неовлашћено у погледу радње коју је предузело у оквиру своје дужности.

Као невршење службене дужности сматра се свако пропуштање предузимања радње коју је службено лице у датој ситуацији било дужно да предузме.

Да би постојало ово кривично дело потребно је да је службено лице неком од наведених радњи чињења или нечињења прибавило себи или другом физичком или правном лицу какву корист, другом нанело какву штету или теже повредило права других. Корист која се прибавља овим кривичним делом или штета која се њиме наноси може бити имовинска и неимовинска. Извршилац овог кривичног дела може бити само службено лице којим се према члану 112. став 3. КЗ сматра⁸⁰: 1) лице које у државном органу врши службене дужности, 2) изабрано, именовано или постављено лице у државном органу, органу локалне самоуправе или лице које стално или повремено врши службене дужности или службене функције у тим органима, 3) јавни бележник, извршитељ и арбитар, као и лице у установи, предузећу или другом субјекту, којем је поверено вршење јавних овлашћења, које одлучује о правима, обавезама или интересима физичких или правних лица или о јавном интересу, 4) лице којем је фактички поверено вршење појединих службених дужности или послова и 5) војно

⁷⁹ Чл. 359 Кривични законик, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019

⁸⁰ Чл. 112 ст. 3 Кривични законик, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019

лице. Сходно члану 112. став 6. КЗ-а⁸¹ војним лицем сматра се професионални војник (професионални официр, професионални подофицир, официр по уговору, подофицир по уговору и војник по уговору), војник на одслужењу војног рока, студент војне академије, ученик војне школе, лице из резервног састава док се као војни обвезник налази на војној дужности и цивилно лице које врши одређену војну дужности.

Кривично дело злоупотребе положаја има два тежа облика која се од основног облика разликују по висини имовинске користи прибављене извршењем овог кривичног дела (наношење штете другоме, односно теже повреде права других, није обележје овиј облика кривичног дела).⁸²

Први тежи облик постоји ако је извршењем дела прибављена себи или другоме противправна имовинска корист која прелази износ од четрестопедесет хиљада динара, док други тежи облик ако је овим делом себи или другоме прибављена имовинска корист у износу од преко милион и петсто хиљада динара.

Сви облици овог кривичног дела могу се извршити само са умишљајем.

Казна која је прописана за основни облик овог кривичног дела је затвор од шест месеци до пет година, за први тежи облик затвор од једне до осам година, а за други тежи облик затвор од две до дванаест година.

5. Трговина утицајем (члан 366. КЗ-а РС)

До доношења Закона о изменама и допунама КЗ-а из септембра 2009. године кривично дело трговине утицајем је у нашем КЗ-у постојало под називом „Противзаконито посредовање“. Кривично дело има пет својих облика који се односе на посредовање да се изврши или не изврши нека службена радња и то за награду или без награде.⁸³

⁸¹ Чл. 112 ст. 6 Кривични законик, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019

⁸² Заједнички пројекат Европске Уније и Савета Европе, *Јачање капацитета полиције и правосуђа у борби против корупције у Србији (PACS)*, op. cit., стр. 40

⁸³ Чл. 366 Кривични законик, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019

Први облик овог кривичног дела састоји се у захтевању или примању награде или какве друге користи, непосредно или преко трећег лица, да би се посредовало да се изврши или не изврши нека службена радња. Посредовање треба да се врши коришћењем свог службеног или друштвеног положаја, или стварног или претпостављеног утицаја. Радња за чије вршење се посредује треба да буде дозвољена тј. да је у питању радња коју службено лице иначе треба да изврши у складу са прописима и правилима по којима се та служба обавља. Ако је у питању неизвршење службене радње потребно је да је у питању радња коју и иначе службено лице не сме да изврши. Извршилац кривичног дела користи свој службени или друштвени положај или стварни или претпостављени утицај који по свом положају има (на пример, претпостављени у служби, високи државни функционер, истакнути јавни радник, високи функционер у политичкој странци и др).⁸⁴

Ово посредовање треба да се врши за награду или за неку другу корист (на пример за новац, ради поклона, због какве корисне противуслуге и др). За постојање кривичног дела довољно је да је само примљена награда или корист за посредовање, а није нужно да је до посредовања заиста и дошло, а ако јесте није од значаја да ли је оно дало очигледни резултат.⁸⁵

Други облик кривичног дела је давање награде за посредовање о коме је реч код првог облика овог кривичног дела. Радња извршења тог облика кривичног дела може бити: 1) обећање награде или какве друге користи за противзаконито посредовање, 2) нуђење награде или какве друге користи за такво последовање и 3) давање награде или какве друге користи за наведено посредовање. Обећање, нуђење или давање награде може бити учињено непосредно или преко трећег лица. Остале карактеристике су исте као и код првог облика овог кривичног дела. И код овог облика за постојање дела није нужно да је посредовање и извршено, а ако јесте није од значаја да ли је њиме остварено оно због чега је предузето.

Трећи облик дела састоји се у извршеном посредовању на начин о коме је и реч и у првом и у другом облику овог дела, али је потребно да се то посредовање односило

⁸⁴ Заједнички пројекат Европске Уније и Савета Европе, *Јачање капацитета полиције и правосуђа у борби против корупције у Србији (PACS)*, op. cit., стр. 41

⁸⁵ Љ. Лазаревић, *Коментар Кривичног законика (Друго измењено издање)*, Београд, 2011, op. cit., стр. 1066

на извршење службене радње која се не би смела извршити или на неизвршење службене радње која се морала извршити, односно да се у служби поступи супротно прописима и правилима по којима се та служба обавља. Код овог облика дела за постојање кривичног дела није потребно да је извршилац противзаконитог посредовања примио награду или неку другу корист.

Четврти облик овог дела састоји се у обећању, нуђењу или давању другоме награде или какве друге користи за посредовање о коме је реч у трећем облику, тј. за недозвољену службену радњу или за нечињење онога што је службена дужност. Код овог облика дела није нужно да је посредовање за које је обећана, понуђена или дата награда или друга корист и извршено и ако јесте, да ли је постигнуто оно због чега се посредовало.

Пети облик овог кривичног дела постоји ако је извршилац посредовања, о коме је реч код трећег облика дела, примио награду или другу корист.

Извршилац првог, трећег и петог облика овог дела је лице које је у могућности да искористи свој службени или друштвени положај, односно ствари или претпостављени утицај за вршење недозвољеног посредовања, а извршилац другог и четвртог облика може бити свако лице.

Извршилац овог дела такође може бити и страно службено лице. Сходно члану 112. став 4. КЗ-а⁸⁶ под страним службеним лицем подразумева се лице које је члан, функционер или службеник законодавног или извршног органа стране државе, лице које је судија, поротник, члан, функционер или службеник суда стране државе или међународног суда, лице које је члан, функционер или службеник међународне организације и њених органа, ако и лице које је арбитар у страној или међународној арбитражи.

Сви облици овог кривичног дела могу се извршити само са умишљајем.

За први облик овог кривичног дела прописана је казна затвора од шест месеци до пет година, за други облик казна затвора до три године, за трећи облик казна затвора од једне до осам година, за четврти облик казна затвора од шест месеци до пет година, а за пети облик казна затвора од две до десет година.

Код свих облика овог кривичног дела обавезно се одузима награда и имовинска корист.

⁸⁶ Чл. 112 ст. 4 Кривични законик, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019

6. Злоупотреба положаја одговорног лица (члан 227. КЗ-а РС)

Кривично дело злоупотребе положаја одговорног лице уведено је у кривично законодавство Републике Србије Законом о изменама и допунама КЗ-а из децембра 2012. године.

Учинилац овог кривичног дела може да буде само одговорно лице. У смислу члана 112 став 5 КЗ-а ⁸⁷одговорним лицем сматра се власник предузећа или другог субјекта привредног пословања или лице у предузећу, установи или другом субјекту којем је, с обзиром на његову функцију, уложена средства или на основу овлашћења, поверен одређени круг послова у управљању имовином, производњи или другој делатности или у вршењу надзора над њима или му је фактички поверено обављање појединих послова. Одговорним лицем сматра се и службено лице када су у питању кривична дела код којих је као извршилац означено одговорно лице, а у овом законнику нису предвиђена у глави о кривичним делима против службене дужности, односно као кривична дела службеног лица.

У свим осталим елементима ово кривично дело је исто као и кривично дело злоупотребе службеног положаја из 44 групе кривичних дела против службене дужности о коме је већ било речи. Једина разлика је у томе што се осим различитог својства извршиоца код овог кривичног дела као последице појављују прибављање себи или другом физичком или правном лицу противправне имовинске користи или другом наношење имовинске штете (код злоупотребе службеног положаја последица је још шире одређена).⁸⁸ Такође за кривично дело злоупотребе положаја одговорног лица прописане су и нешто ниже казне. За основни облик кривичног дела прописана је казна затвора од три месеца до три године, за први квалификовани облик уколико се прибави имовинска корист која прелази износ од четрестопедесет хиљада динара прописана је казна затвора од шест месеци до пет година док је за други облик уколико прибављена имовинска корист прелази прописана казна затвора од две до десет година.⁸⁹

⁸⁷ Чл. 112 ст. 5 Кривични законик, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019, оп. cit.

⁸⁸ Заједнички пројекат Европске Уније и Савета Европе, *Јачање капацитета полиције и правосуђа у борби против корупције у Србији (PACS)*, оп. cit., стр. 44

⁸⁹ Чл. 227 Кривични законик, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019

7. Злоупотреба у вези са јавном набавком (члан 228. КЗ-а РС)

И кривично дело злоупотреба у вези са јавном набавком уведено је у законодавство Републике Србије изменама и допунама КЗ-а из децембра 2012. године. Кривично дело има два облика и то: злоупотреба од стране понуђача и злоупотреба од стране наручиоца.⁹⁰

Код првог облика, злоупотреба од стране понуђача, радња кривичног дела јавља се у три облика: 1) подношење понуде засноване на лажним подацима у вези са јавном набавком, 2) противзаконито договарање са осталим понуђачима и 3) предузимање друге противправне радње у намери да се тиме утиче на доношење одлуке наручиоца јавне набавке. Учиниоца овог облика кривичног дела може да буде одговорно лице у предузећу или другом субјекту привредног пословања које има својство правног лица или предузетник.

Код другог облика, односно код злоупотребе од стране наручиоца, радња извршења састоји се у кршењу закона или других прописа о јавним набавкама и то на један од следећих начина: 1) искоришћавањем свог положаја или овлашћења, 2) прекорачењем границе свог овлашћења и 3) невршењем своје дужности. Учиниоца овог облика је одговорно или службено лице у наручиоцу јавне набавке. Као последица јавља се проузроковање штете над јавним средствима.

Тежи облик овог кривичног дела постоји ако је неки од два њена основна облика учињен у вези са јавном набавком чија вредност прелази износ од сто педесет милиона динара.

Казна за основне облике овог дела је затвор од шест месеци до пет година, а за тежи облик казна затвора од једне до десет година. Када је у питању основни облик дела, односно злоупотреба од стране понуђача, предвиђена је могућност ослобођења од казне учиниоца који добровољно, пре него што је наручилац донео одлуку о избору понуде, открије да се понуда заснива на лажним подацима или на недозвољеном

⁹⁰ Чл. 228 Кривични законик, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019

договору са осталим понуђачима или да је предузео друге противправне радње у намери да утиче на доношење одлука наручиоца.⁹¹

8. Примање мита у обављању привредне делатности (члан 230. КЗ-а РС)

У Кривичном законнику Републике Србије⁹² прописана су четири облика кривичног дела примање мита у обављању привредне делатности које се подводи под кривична дела против привреде и то: 1) захтевање или примање поклона или друге користи при обављању привредне делатности за себе или другог, непосредно или посредно, 2) примање обећања поклона или друге користи да се закључи уговор или постигне пословни договор или пружи услуга, 3) уздржавање од таквог деловања и 4) кршење других дужности у обављању привредне делатности на штету или у корист субјекта привредног пословања или другог правног лица за које или у којем ради или другог лица.

За сва четири облика овог кривичног дела прописана је казна затвора од једне до осам година.

Законом је прописано да уколико учинилац овог кривичног дела после закључења уговора или постизања пословног договора или после пружане услуге или уздржавања од таквог деловања, за себе или другог захтева или прими поклон или другу корист или прихвати обећање поклона или друге користи казниће се казном затвора до три године.

Прописано је да ће се сви поклон и имовинска корист који су примљени као мито бити одузети.

⁹¹ Заједнички пројекат Европске Уније и Савета Европе, *Јачање капацитета полиције и правосуђа у борби против корупције у Србији (PACS)*, *op. cit.*, стр. 44

⁹² Чл. 230 Кривични законик, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019

9. Давање мита у обављању привредне делатности

(члан 231. КЗ-а РС)

У Кривичном закону Републике Србије⁹³ кривично дело давање мита у обављању привредне делатности односно активно подмићивање има два облика и то: 1) право активно подмићивање и 2) неправо активно подмићивање.

Први облик овог кривичног дела, право активно подмићивање, има три облика радње: 1) чињење, 2) понуда и 3) обећање поклона или неке друге користи а све са циљем да лице које се подмићује при обављању привредне делатности закључи уговор или постигне пословни договор или пружи услугу.

Други облик овог кривичног дела, односно неправо активно подмићивање, има два облика и то: 1) уздржавање од закључења уговора, постизања пословног договора или пружања услуге при обављању привредне делатности и 2) кршење друге дужности у обављању привредне делатности и то на штету или у корист субјекта привредног пословања за које или у којем ради или на штету или у корист другог правног или физичког лица или ко поседује при оваквом давању поклона или друге користи.

За све облике овог кривичног дела прописана је казном затвора од три месеца до три године.

Постоји могућност ослобођења од казне уколико учинилац свих облика овог кривичног дела који је дао поклон или другу корист на захтев лица да оно при обављању привредне делатности закључи уговор, постигне пословни договор, пружи услугу или крши дужност пријави дело пре него што је сазнао да је оно откривено.

Прописано је да ће поклони и имовинска корист који су дати као мито бити одузети.⁹⁴

⁹³ Чл. 231 Кривични законик, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019

⁹⁴ Заједнички пројекат Европске Уније и Савета Европе, *Јачање капацитета полиције и правосуђа у борби против корупције у Србији (PACS)*, стр. 37-39

VII МЕЂУНАРОДНИ АКТИ У ОБЛАСТИ КОРУПЦИЈЕ

1. Конвенција Уједињених нација против корупције (УНЦАЦ)

Генерална скупштина Уједињених нација донела је одлуку о формирању *ad hoc* комитета за преговоре о ефикасном међународном инструменту против корупције који ће се водити у канцеларији УН за дроге и криминал у Бечу (УНОДЦ). Преговори о УНЦАЦ почели су у јануару 2002. године и у њима су учествовали како представници више од сто земаља из свих делова света тако и представници организација цивилног друштва. По завршетку преговора текст Конвенције је био усвојен, отворен за потписивање и иста је ступила на снагу 14. децембар 2005. године. Конвенција између осталог прописује превентивне мере које је потребно применити како у јавном тако и у приватном сектору изузев у области финансирања политичке активности.

Поред подмићивања, УНЦАЦ⁹⁵ захтева инкриминисање широког спектра кривичних дела и то ако јавни функционер проневери, злоупотреби или на други начин противправно користи имовину, ометање правде, трговина утицајем, злоупотреба службеног положаја, незаконито богаћење, проневера имовине у приватном сектору и прикривање. Наиме, Конвенција се примењује у циљу спречавања, истраге и кривичног гоњења корупције, као и замрзавања, заплене, конфискације и повраћаја средстава стечених извршењем напред поменутих кривичних дела.

Такође, Конвенција прописује међународну сарадњу односно узајамну правну помоћ посебно у погледу екстрадиције и истраге. Конвенција Уједињених нација против корупције је једна конвенција која успоставља оквир за повраћај средстава која су коруптивним радњама трансферисана у стране земље то је био главни подстицај за многе земље за потписивање Конвенције. Посебно су афричке, јужноамеричке и источноазијске земље из којих су некадашње политичке елите незаконито пребациле у иностранство огромне своте новца, у механизму за повраћај средстава виделе начин да дођу бар до дела тих изгубљених средстава.

⁹⁵ Закон о ратификацији Конвенције Уједињених нација против корупције, *Сл. лист СЦГ – Међународни уговори*, бр. 12/2005

Циљеви ове конвенције су:⁹⁶

- да се унапреде и ојачају мере за ефикасније и успешније спречавање и борбу против корупције,
- да се унапреди, олакша и подржи међународна сарадња и техничка помоћ у спречавању и борби против корупције, укључујући повраћај средстава и
- да се унапреди интегритет, одговорност и правилно управљање јавним пословима и јавном имовином.

2. Конвенција ОЕЦД

Организација ОЕЦД-а је у првом плану усмерена ка изради принципа, смерница и практичних упута за утврђивање примера добре праксе у области очувања интегритета, евидентирања разика од преваре или корупције и утврђивање критеријума за постизање успеха. Овакав рад Организације заснован је на низу препорука које су упућене државама чланицама ОЕЦД-а и то: 1) принципи етичког понашања у јавној управи, 2) смернице за решавање сукоба интереса у државној служби, 3) принципи јачања интегритета у јавним набавкама и 4) принципи транспарентности и интегритета у лобирању.⁹⁷

Поред напред наведеног постоји значајан допринос Организације самим доношењем Конвенције о борби против подмићивања страних јавних функционера у међународним пословним трансакцијама која је усвојена дана 21. новембра 1997. године од стране 29 земаља - чланица ОЕЦД-а и пет земаља које нису чланице те организације. Конвенција је потписана у Паризу 17. децембра 1997. године, тек када је ратификовао потребан број земаља потписница иста је ступила на снагу 15. фебруара 1999. године.

Конвенција ОЕЦД-а обухвата само подмићивање страних јавних функционера у међународним пословним трансакцијама и подразумева одговорност само оних који подмићују (активно подмићивање), не и одговорност страних функционера који траже или добијају, односно примају мито (пасивно подмићивање).

⁹⁶ Члан 1 Закон о ратификацији Конвенције Уједињених нација против корупције, *Сл. лист СЦГ – Међународни уговори*, бр. 12/2005

⁹⁷ Организација за сигурност и сарадњу у Европи – *Приручник за борбу против корупције*, 2016, стр 22.

Дефиниција појма „страни јавни функционер“ садржана је у Конвенцији којом означава: 1) свако лице које има законодавну, управну или правосудну функцију у страниј земљи, без обзира на то да ли је именовано или изабрано, 2) свако лице које обавља јавну функцију за страну земљу, укључујући ту и функцију у јавној служби или јавном предузећу и 3) сваког функционера или агента неке јавне међународне организације. Конвенција ОЕЦД-а је усмерена ка три кривична дела и за њих прописује санкције и то за: 1) праће новца у вези с подмићивањем страног јавног функционера, 2) рачуноводствени преступи у сврху подмићивања страног јавног функционера или прикривања тог подмићивања и 3) одговорност правних лица за активно подмићивање страног и међународног јавног функционера. За праће новца и рачунарске преступе Конвенција прописује кривичне санкције док за треће кривично дело прописује кривичну, управну и грађанскоправну одговорност.

3. Кривичноправна конвенција Савета Европе

Кривичноправна конвенција Савета Европе ступила је на снагу 1. јула 2002. године. Као и Конвенција ОЕЦД-а, тако и Конвенција Савета Европе обухвата активно подмићивање страног и међународног јавног функционера.

За разлику од Конвенције ОЕЦД-а Кривичноправна конвенција иде знатно даље из разлога што посвећује већу пажњу корупцији те криминализује следећа кривична дела из области корупције:

- активно и пасивно подмићивање домаћих државних службеника,
- подмићивање чланова домаћих јавних скупштина,
- подмићивање страних државних службеника,
- подмићивање чланова страних јавних скупштина,
- активно и пасивно подмићивање у приватном сектору,
- подмићивање службеника међународних организација,
- подмићивање чланова међународних парламентарних скупштина,
- подмићивање судија и службеника међународних судова и
- трговина утицајем.

Амандманима су обухваћене још две додатне категорије функционера, који се не сматрају јавним званичницима, па самим тим не потпадају непосредно под одговарајућу одредбу о подмићивању и то: 1) активно и пасивно подмићивање домаћих и домаћих и страних поротника и 2) активно и пасивно подмићивање домаћих и страних арбитра.

Као и у Конвенцији ОЕЦД-а и у кривичноправној конвенцији Савета Европе одредбама о корупцији прописане су додатним казнама за следећа кривична дела: 1) прање новца – за које је прописано обавезно кажњавање и 2) кривична дела у рачуноводству – за које постоји могућност изражавања резерве.

Имајући у виду ранија искуства у погледу потешкоћа приликом гоњења у случајевима транснационалне корупције јер могу постојати одступања приликом дефинисања кривичних дела и у погледу дискреционих права. Прво, дефиниције кривичних дела из области корупције често се разликују од државе до државе због значења термина „јавни функционер” или „државни службеник”.

Такође, прекогранична међународна правна помоћ често зависи од чињенице да је кривично дело о коме је реч поједнако кажњиво у земљи молиљи и у замољеној држави („обострана инкриминација”). Усаглашавањем дефиниције кривичних дела из области корупције у свим земљама потписницама Конвенције Савета Европе испуњен је захтев за обостраном инкриминацијом. То усаглашавање се предузима у најширем могућем смислу јер обухвата и све јавне функционере, као што су судије, министри, чланови парламента, поротници и арбитра. Друго, пружање прекограничне правне помоћи и даље је предмет дискреционог одлучивања докле год не постоји билатерални или мултилатерални споразум између земаља о којима је реч. Одредбе о међународној сарадњи Кривичноправне конвенције Савета Европе конципиране су тако да омогуће непосредну и брзу комуникацију између релевантних националних органа. Из тог разлога је законодавац у Закону о потврђивању кривичноправне конвенције о корупцији⁹⁸ прописао да државе потписнице међусобно сарађују у складу са одредбама одговарајућих међународних инструмената о међународној сарадњи у кривичним питањима, или споразума о којима су се сагласиле на основу једнообразног или реципрочног законодавства као и у складу са својим националним законима, у највећој

⁹⁸ Члан 25 став 1 Закон о потврђивању кривичноправне конвенције о корупцији, *Сл. лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 2/2002 и *Сл. лист СЦГ – Међународни уговори*, бр. 18/2005

могућој мери ради истрага и кривичних гоњења кривичних дела установљених у складу са овом конвенцијом.

4. Грађанскоправна конвенција Савета Европе

Комитет министара СЕ је у фебруару 1996. године затражио од Мултидисциплинарне групе за корупцију (ГМЦ) да преиспита могућност доношења конвенције о грађанскоправној накнади за штету проистеклу из коруптивних радњи.

У јуну 1999. године Комитету министара је достављен Нацрт грађанскоправне конвенције о корупцији која је потом усвојена. Документ је ступио на снагу 1. новембра 2003. године, пошто га је потписао минималан прописан број земаља чланица СЕ. Грађанскоправна конвенција Савета Европе је прва међународна конвенција која се бави грађанскоправним аспектом корупције. Поред тога, то је једина међународна конвенција која садржи дефиницију корупције. Под појмом корупције подразумевамо „захтевање, нуђење, давање или примање, директно или индиректно, мита или било које незаслужене користи или њено стављање у изглед, које ремети правилно обављање било које дужности или понашање које се тражи од примаоца мита, незаслужене користи или користи која се ставља у изглед“.⁹⁹

Конвенција обухвата следећа питања:

- накнада штете,
- одговорност државе,
- рокови застарелости,
- ваљаност уговора,
- заштита запослених (узбуњивача),
- извештај и ревизија,
- прибављање доказа и
- међународна сарадња.

Законом о потврђивању грађанскоправне конвенције о корупцији¹⁰⁰ предвиђено је да свака страна уговорница треба да обезбеди у домаћем праву делотворна правна средства лицима која су претрпела штету као последицу коруптивних радњи, која би им

⁹⁹ Члан 2 Закон о потврђивању грађанскоправне конвенције о корупцији, *Сл. гласник РС – Међународни уговори бр. 102/2007*

¹⁰⁰ Члан 1 Закон о потврђивању грађанскоправне конвенције о корупцији, *Сл. гласник РС – Међународни уговори бр. 102/2007*

омогућила да бране своја права и интересе, укључујући могућност добијања накнаде штете.

Такође, Законом је прописано¹⁰¹ да стране уговорнице ефикасно сарађују у стварима које се односе на грађанске поступке у случајевима корупције, нарочито у вези са доставом докумената, прибављањем доказа у иностранству, надлежношћу, признавањем и извршењем страних пресуда и трошкова поступка, у складу са одредбама релевантних међународних инструмената о међународној сарадњи у грађанским и привредним стварима чије су стране уговорнице, као и у складу са домаћим правима.

5. Конвенције Европске уније

5.1. Конвенција о заштити финансијских интереса европских заједница

У циљу сузбијања превара које негативно утичу на финансијске интересе европских заједница Европска унија је донела Конвенцију о заштити финансијских интереса европских заједница. Преваре које се јављају како на плану јавне потрошње, тако и на плану буџетских прихода, морају да подлежу делотворним, сразмерним кривичним казнама у свакој земљи чланици Европске уније.¹⁰²

Наиме, Конвенција налаже свакој земљи чланици Европске уније да предузме све потребне мере како би обезбедила да противправно понашање односно вршење преваре како у јавној потрошњи тако и у погледу буџетских прихода, као и учешће у таквим радњама, подстицање или покушај предузимања таквих радњи, подлежу делотворним и сразмерним кривичним казнама које имају снажан ефекат одвраћања. У случајевима тешких превара, прописане казне морају да подразумевају и казне затвора.

Такође, Конвенција предвиђа да је обавеза сваке земље - чланице ЕУ да предузме потребне мере у циљу омогућења да у случају преваре на штету финансијских интереса европских заједница предузетници или било које лице које има овлашћење да доноси одлуке у неком предузећу или врши контролу над пословањем предузећа буде

¹⁰¹ Члан 13 Закон о потврђивању грађанскоправне конвенције о корупцији, *Сл. гласник РС – Међународни уговори бр. 102/2007*

¹⁰² Савет Европе, *Борба против корупције-основни појмови*, 2015, op. cit., стр. 108

проглашено кривично одговорним. Поред поменуте обавезе Конвенција предвиђа да је обавеза сваке земље - чланице ЕУ да предузме све потребне мере са циљем успостављања своје надлежности за гоњење оних дела која је, сагласно обавезама преузетим по Конвенцији, прогласила кривичним делима. У случају да нека превара представља кривично дело и тиче се бар две земље - чланице, обавеза тих земаља је да међусобно сарађују у истрази, кривичном гоњењу и извршењу изречених казни помоћу, на пример, узајамне правне помоћи, изручења, преноса поступка или извршења казни изречених у другој земљи чланици ЕУ.

5.2. Конвенција против корупције у којој учествују функционери Европских заједница или функционери из земаља чланица Европске уније

Поред напред наведене Конвенције значајно место заузима још једна конвенција Европске уније и то Конвенција против корупције у којој учествују функционери Европских заједница или функционери из земаља чланица Европске уније. Обавеза свих земаља – чланица Европске уније је да предузму све потребне мере како би се омогућило да свако понашање функционера које представља акт пасивне или активне корупције буде кажњиво кривично дело.

Конвенцијом је исто тако утврђено да се земље чланице морају постарати да понашање које представља акт пасивне или активне корупције, као и учествовање у таквим радњама или њихово подстицање, буде предмет изрицања кривичних казни. У тешким случајевима, те казне могу подразумевати и лишење слободе за које може бити покренут поступак изручења. Поред тога, земље чланице морају предузети све потребне мере да би омогућиле да предузетници или лица која су овлашћена да доносе одлуке или спроводе контролу у оквиру неког предузећа буду проглашени кривично одговорнима у случају активне корупције коју, обављајући службену дужност, учини лице које је њима подређено.¹⁰³

¹⁰³ Савет Европе, *Борба против корупције-основни појмови*, 2015, op. cit., стр. 108

VIII ОСНОВНИ УЗРОЦИ КОРУПЦИЈЕ

Сва досадашња истраживања корупције у Србији су показала да је она један од кључних проблема српског друштва, да на њу нису имуне богате и правно уређене земље с дугом демократском традицијом као и да су њени узроци несумњиво бројни и међусобно испреплетени. Сматра се да је корупција постала све више присутна, зашла је у готово све поре друштва и постала системска. Истовремено, постала је «транспарентна», тачније видљива већини људи.¹⁰⁴

Полазећи од тога да су основни интереси свих привредних субјеката, односно свих људи који ступају у економске односе, идентични а то је максимизација личног благостања. Дакле, себични интерес је оно што је основни мотив људи који ступају у међусобне економске односе. Још је Адам Смит, оснивач савремене економске науке, пре више од два века јасно изложио ову концепцију наводећи да нас пекар не снабдева хлебом који меси због свог алтруизма, односно бриге да не будемо гладни, већ због профита који стиче продајући хлеб. Свако од нас је спреман да уложи нешто, односно било који ресурс којим располаже (имовину, новац, радно време, радни напор итд.), како би од такве инвестиције добио већу вредност од оне коју је уложио. И свако од нас се труди да максимизује разлику између вредности улагања и приноса од тог улагања.¹⁰⁵

Неки сматрају да главни узрок корупције лежи у сиромаштву. Без сиромаштва не би било корупције. Међутим, чак и ако је сиромаштво основни узрок, оне не може бити и једини. У најсиромашнијим земљама (често оним са корупираном елитом) сматра се да очигледан неуспех владе у исплати плате јавним службеницима. Тако се на неадекватне прихода јавних службенима гледа као на додатни узрок корупције барем на нижим нивоима, ако не и у целокупном систему. Ипак, решење је много компликованије од простог повећања плата. Тачно је да је притисак на јавне службенике да злоупотребе положај већи ако живе близу или испод линије сиромаштва али се исто тако сматра да се корупција неће у потпуности искоренити уколико влада повећа плату истим тим јавним службеницима. С друге стране треба сагледати и

¹⁰⁴С. Вуковић, *Проблеми корупције у транзицији: пример правосуђа* – критички преглед, *op. cit.*, стр. 130.

¹⁰⁵ <http://www.clds.rs/pdf-s/korupcija-u-srbiji.pdf>, *op.cit.* преузето 03.09.2020.

чињеницу да ако је сиромаштво главни узрок корупције, како се онда може објаснити зашто су богате, имућне земље преплављене скандалима, зашто већина оних који су умешани у велику корупцију имају много више него што ће њима или њиховим породицама икада бити потребно, а ипак настављају са злоупотребама. Из свега наведеног можемо доћи до закључка да је корупција мач са две оштрице јер се може појавити у богатству и обиљу, али и у оскудици.¹⁰⁶

Постоје неколико разлога који ближе објашњавају да је корупција заступљенија у сиромашним и правно неуређеним друштвима а то су као: прво, сиромашна и социјално дезинтегрисана друштва због ниских примања јавних службеника и веће несигурности положаја су подложнија корупцији¹⁰⁷, друго, у правно неуређеним друштвима дела корупције теже се откривају, а и кад се открију најчешће остају некажњена или је кажњавање селективно, а то негативно утиче на потенцијалне даваоце и примаоце мита водећи се мишљењем да „кад могу други могу и ја“ или „неће ваљда мене ухватити“, и треће, истраживање корупционашких афера и правна заштита друштва од корупције захтева поред институционалне уређености и знатна материјална средства.¹⁰⁸

Корупција, поред осталих, садржи и историјску компоненту, па у том контексту треба посматрати настанак и развој криминогених фактора који се појављују као узроци корупције, како у развијеним, тако и у неразвијеним земљама. То потврђује да се корупција испољава у разним облицима у разним државама широм света, у зависности од етнолошких обележја која је карактеришу.

Корупција све више постаје национални и глобални проблем, и као таква је посебно присутна у земљама које су биле у одређеним конфликтима, као и у земљама у транзицији, а самим тим њена актуелност долази до изражаја и на просторима Србије. Није лако ни једноставно сагледати све чиниоце који доприносе расту корупције у земљама у развоју, али углавном су то слаба државна администрација и политичке институције.¹⁰⁹

¹⁰⁶ Институт за право и финансије, *Корупција*, op. cit., стр. 1

¹⁰⁷ С. Игњатијевић, М. Чавлин, *Анализа узрока и последица корупције у друштву*- критички преглед, op. cit., стр. 41

¹⁰⁸ С. Вуковић, *Проблеми корупције у транзицији: пример правосуђа* – критички преглед, op. cit., стр. 120

¹⁰⁹ Институт за право и финансије, *Корупција*, op. cit., стр. 1

Различити криминогени фактори су заступљени у појединим земљама у транзицији. Међу њима су значајни:¹¹⁰

- 1) непостојање ваљаног система државне контроле,
- 2) недостаци и пропусти у економској политици у прелазном периоду,
- 3) неадекватна законска регулатива и недоречено законодавство,
- 4) слаба организација послова,
- 5) слабости социјалне политике,
- 6) незадовољавајући материјални положај јавних службеника, тј. мале плате и непостојање социјалне сигурности.

У земљама у транзицији прелазак са договорне на тржишну економију ствара погодну основу за појаву корупције, што је карактеристично и за Србију, где закони тржишне привреде налазе адекватну примену. Економски јача страна, односно понудилац производа или услуге је монополиста јер је увек у ситуацији да диктира услове економски слабијем субјекту, који уколико жели да опстане на тржишту и купи одређени производ или услугу, у многим ситуацијама мора да прихвати те услове, од којих неки представљају и облик корупције који се манифестује кроз конкретно корупцијско кривично дело. Битно је споменути непостојање адекватног контролог механизма, дугогодишње остајање одређених кадрова на појединим радним местима, овлашћења јавних службеника, што отвара пут за блиске контакте и сарадњу са многим другим државним и приватним субјектима, склоним разним незаконитим делатностима, с што наведене факторе доводи у директну везу са појавом разних облика корупције.¹¹¹

Према мишљењу Слободана Вуковића раширеност корупције зависи од много чинилаца - узрока, међу којима су: одсуство владавине права, државна контрола економских токова, друштвено-историјске околност, поремећај друштвених вредности и материјална развијеност друштва. Посебну пажњу посветио је раширености корупције у правосуђу која зависи не само од општих, претходно набројаних, већ и од специфичних услова, међу којима су: начин избора судија и тужилаца и начин њиховог напредовања, квалитет и начин унутрашње организације, квалитет унутрашње и спољне контроле, квалитета правних норми, ниво зарада запослених и многих других видљивих и невидљивих узрока. Предузетници сматрају да су кључни узроци корупције у правосуђу: криза морала, слаба правна држава и зависност суда од

¹¹⁰ Институт за право и финансије, *Корупција*, op. cit., стр. 1

¹¹¹ Институт за право и финансије, *Корупција*, ibid.

политичке власти. Прецизније речено, на првом месту је криза морала и то 82,9 %. На другом месту нашла се слаба или расточена правна држава, а одмах затим зависност суда од политичке власти - што је готово идентично. Имајући у виду да је један од узрока кризе морала непоштовање законских и других друштвених норми одатле произлази и да је проблем корупције у највећој мери проблем правне државе с тим што проблем корупције у правосуђу није само проблем правосуђа него и политичке власти као такве од најнижег до највишег нивоа.¹¹²

IX ПОСЛЕДИЦЕ КОРУПЦИЈЕ

Корупција као друштвено негативна појава са високим степеном друштвене опасности, у сваком друштву производи последице које негативно делују на његов целокупни развој, што посебно долази до изражаја у земљама транзиције, јер успорава приватизацију, потискује приватни сектор и кочи прелазак на тржишну привреду, затим утиче на непоштовање законитости, што се све скупа негативно одражава на целокупан развој земље.

Када се говори о негативним последицама корупције, не сме се заборавити ни тзв. ситна корупција, јер она посебно иритира грађане који без ње не могу да заврше многе своје послове, а увек постоји опасност да овај вид корупције развојем друштвених односа, прерасте и у много теже облике корупције.

Сматра се да би „велику корупцију“ требало обуздати из практичних разлога. Суочена са изазовом одржавања или побољшавања стандарда живота, ниједна земља не сме да дозволи себи неефикасност која прати корупцију. Те последице корупције, односно трошкови које корупција изазива, директно утиче на смањење прихода буџету, а самим тим умањују и друштвени стандард становништва, чиме се испољава још једна компонента корупције, а то је ње допринос повећању сиромаштва и поларизацији друштвених слојева.

Корупција доводи до потпуног или делимичног ненаплаћивања јавних прихода, односно до преусмеравања јавних прихода у приватне сврхе. Негативна последица таквог дејства корупције видно се испољава у области јавних служби, односно, пре свега, буџетских корисника, где су мале плате и нередовно се исплаћују, што се у

¹¹² С. Вуковић, *Проблеми корупције у транзицији: пример правосуђа* – критички преглед, *op. cit.*, стр. 120

крајњем случају манифестује кроз слабији и неефикасни рад органа правосуђа, полиције, царине, инспекцијских органа и неких других услужних делатности, с једне стране, и стварање склоности и навика запослених у овим органима да прихватају корупцију, и то најчешће подмићивањем, с друге стране.

Према неким мишљењима, избегавање обавезе према држави је један од најизраженијих видова корупције у Србији. Последице овог вида корупције огледају се у илегалним поступцима неплаћања царина, пореза и акциза и подмићивања инспектора. У овом случају мито служи смањивању трошкова за фирму или појединца, а резултат таквог начина пословања јесте годишње смањење јавних прихода за једну трећину.

Поред негативног дејства на целокупан процес реформе, корупција доприноси дестабилизација државне власти уопште, ерозији система моралних вредности, непоштовање законитости, омогућава богаћења и остваривање других личних интереса, угрожава људска права и демократски развој друштва и доводи до несигурности и дезорјентације.¹¹³

Сумирајући последице корупције, преамбула Кривичноправне конвенције Савета Европе о корупцији наглашава да корупција угрожава владавину права, демократију и људска права, поткопава добру управу, праведност и социјалну правду, нарушава конкуренцију, омета економски развој и угрожава стабилност демократских институција и моралне основе друштва.

Х СУЗБИЈАЊЕ КОРУПЦИЈЕ

Свако друштво и држава одређују субјекте и одговарајућим прописима дефинишу њихову надлежност и овлашћења у супростављању корупцији, као и другим облицима криминалитета, узимајући у обзир основне етнолошке факторе и феноменолошка обележја корупције на својој територији. Сузбијање корупције мора се одвијати у оквирима политике супростављања криминалитету, која подразумева организовану, планску и свеобухватну активност надлежних органа и осталих друштвених субјеката у спречавању и откривању корупцијских кривичних дела.¹¹⁴

¹¹³ Институт за право и финансије, *Корупција*, op. cit., стр. 1

¹¹⁴ Институт за право и финансије, *Корупција*, ibid.

Штета коју корупција проузрокује није само у погледу имовинске и неимовинске користи која се корупцијом стиче већ и у моралној штети коју трпи јавна власт која доводи до несигурности грађана у правни систем и у саму суштину и смисао правде и правичности што је и разлог због кога се свако друштво бори свим средствима да ојача превенцију, спречи, открије и најстрожије казни сваку корупцију а све са циљем да се она искорени.

Поред облика криминалитета као што је организовани криминалитет, криминалитет „белог оковратника“, праће новца и сама корупција привлачи велику пажњу светске јавности. Висок степен друштвене опасности који се везује за корупцију као и њена распрострањеност указује на то да су поред нужних, превентивних мера потребне и репресивне. У погледу избора мера и начину на који ће исте да се примењују одлучује свака држава понаособ и то у зависности од степена демократичности, традиције, актуелне стратегије у борби против корупције. Присталице примене превентивних мера полазе од схватања да у борби против корупције, односно у спречавању настанка и отклањању узрока који доводе до ње морају бити укључени сви друштвени чиниоци. Они репресивне мере виде као средство које се примењује тек у случају да превентивне мере нису дале одговарајуће резултате.

С друге стране, присталице репресивних мера истичу да је корупција неминовна, да корупција постоји самим постојањем друштва, те да је једини начин борбе против ње сама репресија која има за циљ да отклони последице кривичних дела корупције и да је у њеној примени неопходно поштовање начела законитости.¹¹⁵ Дуго времена репресивне мере су представљале основни метод борбе против криминалитета самим тим је и претња високим казнама имала за циљ смањење корупције. У многим државама учиниоци кривичних дела корупције лишени су слободе, осуђени на дуге казне затвора, неретко и на смртну казну. Како ни претерано ретрибутивне санкције нису дале одговарајуће резултате, велики број земаља је из тог разлога дао предност превентивним мерама у борби против корупције. Успешна борба против корупције захтева синхронизовану и перманентну заједничку примену како мера превенције тако и репресивних мера с тим што и превентивне и репресивне мере треба примењивати на

¹¹⁵ Љ. Стајић, М. Суботић, Б. Милосављевић, *Међународна конотација борбе против корупције на примеру ЕУ*- критички преглед, стр. 313-314

начин на који се процени да ће у одређеном друштву и у одређеном тренутку дати најбоље резултате у борби против корупције.¹¹⁶

Полазећи од тога да медији шире видокруг људског сазнања, буде интересовање и могу преко одређених садржаја да развијају и негују друштвену свест о штетности и разорној моћи корупције. Наиме, слободни и независни медији могу да обезбеде неке претпоставке које су веома важне за превенцију корупције, те као такви могу:¹¹⁷

- утицати на развијање правне свести грађана,
- указивати на потенцијалне изворе корупције, као и на различите облике у којима се она може јавити,
- указати на негативне, односно штетне последице корупције,
- потпуно и благовремено обавештавати јавност о свим насталим случајевима корупције,
- упознати грађане са програмом, односно планом борбе против корупције,
- указивати на значај учествовања свих субјеката у борби против корупције.

Битан сегмент антикорупцијског деловања јесте и предузимање мера на јачању политичке воље за борбу против корупције. Постоји читав низ мера које су повезане са овим, а које, с друге стране, доприносе јачању политичке моћи у борби против корупције. Међу њима су посебно значајне:¹¹⁸

1. јавне државне финансије - доступност информација о свим државним приходима и финансијским трансакцијама је значајан инструмент у борби против корупције,
2. давање проблему корупције заслуженог места и у подручју јавног информисања и на свим нивоима образовања,
3. јачање приватног сектора - подршка развоју приватног сектора представља знак добре воље владајућих структура у развоју тржишне привреде, правне и грађанске државе и
4. контрола рада државних органа - контрола ефикасности пружања државних услуга ће смањити корупцију, јер у случају квалитетног рада државних служби нема разлога за корумпираност.

Одговарајуће планирање мера и реализацију стратегије борбе против корупције, није могуће у потпуности остварити без политичке воље и одлучности свих надлежних органа, као и свих оних фактора које поседују било који облик власти или утицај било

¹¹⁶ М. Бошковић, *Појавни облици корупције и методи супростављања*, бр. 2/2001, стр. 185

¹¹⁷ Н. Шошкић, *Облици и начини сузбијања корупције*, 2004, стр. 173

¹¹⁸ ¹¹⁸ Институт за право и финансије, *Корупција*, *op. cit.*, стр. 1

које врсте у земљи. Политичка воља, која представља одлучност и смелост свих оних који имају одређену власт да се безкомпромисно супроставе корупцији, подразумева независност и самосталност органа откривања, надзора, контроле, гоњења и пресуђивања и њиховог деловања у оквирима предвиђеним уставом и одговарајућим законским прописима. То значи да ниједно лице, без обзира на то на којој се функцији налазило и у којим органима власти радило, не може да има већу моћ од закона, нити да утиче на даљи ток кривичног поступка, усмеравајући га према свом нахођењу. Држава, као творевина у оквиру које делују органи власти и субјекти супростављања корупцији, може да се заштити од корупције, управо, законитом делатношћу тих органа. Па је стога нужна потпуна политичка воља и одлучност да се успе, што подразумева и претходно искорењење корупције у сопственим редовима и међу запосленима код надлежних органа.¹¹⁹

У сузбијању корупције учествују разни субјекти који своју делатност остварују углавном кроз институционално деловање, на првом месту је за сузбијање корупције од значаја делатност државе и државних органа како оних који имају законодавну надлежност, тако и оних који делују у оквиру извршне и судске функције, затим деловање међународних организација и најзад, делатност невладиних организација.

Битно је да постојећим органима постоје стручно оспособљени кадрови који ће се стално усавршавати и на тај начин оспособили за примену савремених метода у супростављању корупцији. Наиме, улога парламента и владе је да кроз контролу извештаја које јој достављају њени органи а који се односе на различите облике корупције долазе до информација о проблемима који се јављају у погледу сузбијања корупције. Када парламент и влада дођу до сазнања о постојању и озбиљности коју са собом носи корупција да предузму адекватне мере како би се ефикасно сузбила корупција. Основни државни субјекти у супростављању корупцији јесу органи откривања, гоњења и пресуђивања, као и други органи надзора и контроле чија делатност посебно треба да дође до изражаја приликом откривања корупцијских кривичних дела. Ови субјекти кроз мере свог превентивног и репресивног деловања предузимају мере да се спречи корупција, откривају корупцијска кривична дела и њихове учиниоци, обезбеде докази, покрене и води кривични поступак.

Из напред наведеног као најзначајнији државни орган у погледу сузбијања корупције је полиција, као најстручнији орган откривања свих кривичних дела која се

¹¹⁹ Н. Шошкић, *Облици и начини сузбијања корупције*, 2004, стр. 173

гоне по службеној дужности, па стога и корупцијских кривичних дела. Значајни су међу осталом и напори Европске уније, Светске банке и Организације за европску безбедност и сарадњу у правцу пружања одговарајуће финансијске помоћи и стварања ефикасније организације надлежних органа, или пак оснивања неких нових органа, како би се делатност усмерила у правцу постизања бољих резултата у спречавању корупције, односно у откривању и доказивању корупцијских кривичних дела. Невладине организације такође имају одређену улогу, пре свега у примени превентивних мера у спречавању корупције, али и у домену приближавања грађанима ове проблематике и пружања помоћи у заузимању исправних ставова о овој друштвено негативној појави, као и усмеравање грађана да врше притисак нарочито на јавне службе, у циљу постизања веће јавности и транспарентности њиховог рада.¹²⁰

1. Улога Уједињене нације, Светске банке, Европске уније и Савета Европе у сузбијању корупције

Уједињене нације су почеле интензивније да развијају своје програме и стратегију борбе против корупције на међународном плану у последњој деценији XX века. Најзначајнијом мером која је предузета на плану борбе против корупције сматра се „Декларација против корупције и мита“ у којој се позивају све чланице да предузму конкретне акције сузбијања свих облика корупције и подмићивања и свих других таквих делатности у међународним трансакцијама.

На десетом конгресу Уједињених нација који је одржан у Бечу априла 2000. године главна тема се односила на супростављање транснационалном организованом криминалу с тим што се као подтема појавило и спречавање корупције. У вези са тим дати су предлози за унапређење међународне сарадње по питању транспарентности јавних набавки и независности у ауторитету истражних органа и интегритету судских поступака као и препоруке за ангажовање јавности и медија у овом домену. У оквиру Уједињених нација израђен је и Модел законодавства за борбу против корупције који је имао за циљ пружање помоћи државама чланицама приликом доношења или унапређења постојећег законодавства које се односи на сузбијање корупције.

¹²⁰ Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције, *Службени гласник РС*, бр. 94/2016 и 87/2018 – др. закон, оп. cit.

Модел указује на:

- превенцију корупције,
- откривање корупције,
- дефинисање кривичних дела корупције и кажњавање за исте деликте,
- међународну правну сарадњу у вези са корупцијом и
- стварање националних тела против корупције.

У циљу превенције корупције препоручује се обавеза пријављивања имовине свих лица која врше јавне функције, забрањује се давање поклона страним политичким партијама или кандидатима за истакнуте политичке функције, прописује се да све трансакције са деоницама морају бити прописно регистроване. Посебна пажња поклања се спречавању корупције у вези са извођењем јавних радова, државним и другим јавним набавкама, изборима. У циљу откривања и сузбијања корупције препоручује се примена посебних истражних техника и то: преслушкивање разговора, контрола банкарских рачуна и финансијских трансакција, увид у рачунарске системе компанија и друго.¹²¹ У Моделу су инкриминисана и кривична дела у вези са корупцијом и предвиђен је поступак међународно-правне сарадње у спречавању корупције. Предлаже се оснивање националних тела који би имали значајну улогу у спречавању и сузбијању корупције с тим што би исто сарађивало и са осталим органима на овом пољу.

Један од главних инцијатора покрета за сузбијање корупције је **Светска банка**¹²² с тим што банка нема овлашћења на основу којих би имала утицај на политичка питања својих чланица нити сме да се меша у унутршње односе и законску регулативу земаља. Са друге стране банка нуди помоћ оним владама које се боре против корупције, наглашавајући притом да неће толерисати корупцију у програмима које помаже што се сматра довољним разлогом да државе које желе помоћ банке морају и да се боре против појаве корупције.

Банка на различите начине утиче у борби против корупције и то активном економском политиком, подстицањем институционалних реформи и унапређењем својих службеника. Такође, у оквиру своје надлежности она помаже реформи правосуђа, управе, слободу медија, помаже реализацији програма модернизације рачуноводства и ревизије. Значајна је чињеница да је Светска банка као

¹²¹Ј. Ђирић, *GRECO у борби против корупције*, бр. 1-3/2006, стр. 246

¹²²Љ. Стајић, М. Суботић, Б. Милосављевић, *Међународна конотација борбе против корупције на примеру ЕУ*- критички преглед, стр. 317

специјализована агенција Уједињених нација остварила, ујединила и усмерила антикорупцијске напоре других међународних органа.¹²³

Полазећи од чињенице да корупција представља један од највећих и најзначајнијих изазова за све државе чланице **Европске Уније** из тог разлога на њеном подручју постоје међународни инструменти за борбу против корупције и снажна антикорупцијска законодавства. Поред постојања инструмената и законодавства степен имплементације још увек није у потпуности постигнут, наиме сваки четврти грађанин Европске Уније сматра да је корупција највећи проблем у држави. Из тог разлога заступници у Европском парламенту позивају на снажну политичку вољу а све са циљем враћања поверења грађана у спровођење ефикасне антикорупцијске политике.¹²⁴

Савет Европе је усмерен ка вредностима као што су владавина права, демократија и људска права то је и један од разлога зашто је корупција у средишту пажње Савета Европе. Сматра се да је из тог разлога Савет Европе почео интензивније и организованије да се бави проблемом корупције 1996. године, када је донет Програм активности против корупције (ГМЦ). Такође, у борби против овог облика криминалитета нарочито је значајна Група држава за борбу против корупције (ГРЕЦО), која има значајан допринос у превенцији у борби против ове појаве. Циљ Групе је да побољша способност својих чланица у борби против корупције. Савет Европе и Европска Комисија заједнички су покренули пројекат под називом „Корупција и организовани криминал у државама у транзицији“ (ОЦТОПУС), у оквиру којег су размењена искуства о начинима борбе против корупције и организованог криминала. Значајну улогу у спречавању корупције има и Кривичноправна конвенција о корупцији¹²⁵ из 1998. године, која регулише низ питања везаних за корупцију.

Конвенција предвиђа за сваку потписницу обавезу усвајања мера којима се спречавају активности као што су: активно и пасивно подмићивање домаћих државних службеника, подмићивање чланова страних државних службеника, подмићивање чланова домаћих и страних скупштина, активно и пасивно подмићивање у приватном сектору, подмићивање службеника међународних организација, подмићивање чланова међународних парламентарних скупштина, подмићивање судија и службеника међународних судова. Конвенцијом је предвиђена и обавеза кажњавања, односно

¹²³ М. Јелачић, *Корупција – друштвеноправни аспекти и модели супростављања*, МУП Републике Србије, Београд, 1996, стр. 315

¹²⁴ Љ. Стајић, М. Суботић, Б. Милосављевић, *Међународна конотација борбе против корупције на примеру ЕУ-* критички преглед, ор. cit., стр. 318

¹²⁵ Закон о потврђивању кривичноправне конвенције о корупцији, *Сл. лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 2/2002 и *Сл. лист СЦГ – Међународни уговори*, бр. 18/200, ор. cit.

регулисања трговине утицајем, прања новца који је добит од кривичних дела корупције, установљавање и кажњавање кривичних дела у рачуноводству. Прописано је и формирање специјализованих органа за борбу против корупције, који морају да буду независни у свом раду, састављени од стручног и обученог кадра и снабдевени одговарајућим финансијским средствима која су им неопходна за обављање задатака. У остала документа Савета Европе која су од значаја за борбу против корупције спадају: Конвенција о прању новца, вођењу истраге, извршавању заплена и конфискације добити стечене бављењем криминалним и Грађанскоправна конвенција о корупцији.¹²⁶

2. Агенција за борбу против корупције

Агенција за борбу против корупције је почела са радом јануара 2010. године и представља самосталан и независан државни орган који кроз спречавање корупције обезбеђује законито располагање јавним ресурсима, штити на тај начин јавни интерес и има широку надлежност за предузимање превентивних мера. Обзиром да је Агенција релативно нова институција за њен кредибилитет је посебно значајно да објављује податке о свом раду и сви ти подаци су изузетно значајни за укупну слику корупције.¹²⁷

Надлежност Агенције регулисана је Законом о Агенцији¹²⁸ и у њену надлежност убрајамо: надзор над спровођењем Стратегије и Акционог плана, покретање поступака и изрицање мера због повреде Закона о Агенцији, решавање о сукобу интереса, давање мишљења и упутстава за спровођење Закона о Агенцији, иницирање измена и доношења прописа у области борбе против корупције, организовање координације рада државних органа у борби против корупције, вођење регистра функционера, вођење регистра имовине и прихода функционера, давање смерница за израду планова интегритета у јавном сектору, увођење и спровођење програма обуке о корупцији, поступање по представкама правних и физичких лица, организовање истраживања, праћење и анализирање података о стању корупције, праћење међународне сарадње у области борбе против корупције, обављање и других послова одређених законом.

¹²⁶ Љ. Стајић, М. Суботић, Б. Милосављевић, *Међународна конотација борбе против корупције на примеру ЕУ- критички преглед*, *op. cit.*, стр. 319-320

¹²⁷ Заједнички пројекат Европске Уније и Савета Европе, *Јачање капацитета полиције и правосуђа у борби против корупције у Србији (PACS)*, стр. 15-16

¹²⁸ Члан 5 Закон о Агенцији за борбу против корупције, *Службени гласник РС бр. 97/2008, 53/2010, 66/2011 – одлука УС, 67/2013 – одлука УС, 112/2013 – аутентично тумачење и 8/2015 – одлука УС*

Надлежност која је установљена Законом о лобирању¹²⁹ подразумева: обука и издавање уверења о завршеној обуци за лобисте, вођење Регистра лобиста, вођење Регистра правних лица која обављају лобирање, вођење Посебне евиденције страних физичких и правних лица која обављају лобирање, контрола садржине и начина вођења евиденције органа власти о лобистичким контактима функционера који су изабрани, постављени, именовани, запослени или на други начин радно ангажовани у том органу, изрицање мера у случају кршења обавеза лобираним лицу, односно одговорном лицу у органу власти, у складу са законом који уређује спречавање корупције, односно иницирање покретања дисциплинског поступка, провера извештаја о раду лобиста, односно правних лица која обављају лобирање, подношење захтева за покретање прекршајног поступка за прекршаје прописане Законом.

Закон о финансирању политичких активности прописује да је у надлежности Агенције: контрола финансирања политичких субјеката, вођење евиденција финансијских извештаја политичких субјеката, организација и координација посматрача изборних кампања, давање мишљења и упутстава у вези са применом Закона. Са друге стране нема овлашћења у погледу истраге или гоњења, али она може затражити да јој буду достављени документи и може пренети даље извештаје о корупцији, радећи на пријавама имовине и прихода функционера или на темељу позива узбуњивача. Такође, Агенција има право непосредног и неометаног приступа књиговодственој евиденцији и документацији и финансијским извештајима политичког субјекта, као и да ангажује одговарајуће стручњаке и институције. Агенција има и право на непосредан и неометан приступ књиговодственој евиденцији и документацији задужбине или фондације чији је оснивач политичка странка.¹³⁰

Контролом годишњих финансијских извештаја, извештаја о трошковима изборне кампање послитичких субјеката и њиховим јавним објављивањем Агенција упознаје јавност са прикупљањем и трошењем средстава политичких субјеката за редован рад и изборну кампању. Истовремено, Агенција реагује на уочене повреде закона и подноси пријаве надлежним органима. Превентивна улога Агенције огледа се и у пружању стручне помоћи одговорним лицима у политичким субјектима у вези са недоумицама у примени закона.

Посебно значајно место заузима међународна сарадња Агенције са сродним институција тачније сарадња у области превенције и борбе против корупције. Наиме,

¹²⁹ Закон о лобирању, *Сл. гласник РС*, бр. 87/2018 и 86/2019 – др. закон

¹³⁰ Члан 32 Закон о финансирању политичких активности, *Сл. гласник РС*, бр. 43/2011, 123/2014 и 88/2019

Агенција је уложила додатне напоре ка јачању постојећих и проналажењу нових могућности за размену искустава и знања са сродним институцијама. У том процесу увек се руководила чињеницом да су европске интеграције стратешки приоритет Републике Србије, те су и сви видови сарадње остварени у том светлу, укључујући и изузетно успешну координацију са националним државним институцијама и другим релевантним актерима.¹³¹

У надлежности Агенције је да поступа по представкама грађана. Тачније, Агенција има превентивну улогу у друштву, да указује органима јавне власти на поступање које ствара могућности за појаву корупције у јавном сектору. Сам поступак поступања по представкама грађана подразумева да грађани као подносиоци указују на коруптивне радње у начину рада или поступања органа јавне власти или јавног функционера – државног службеника на положају, које нису нужно у вези са подносиоцем или услед чега подносилац сматра да су повређена нека његова права или правни интерес.

3. Савет за борбу против корупције

У Србији је питање корупције покренуто још након петооктобарских промена, односно, 11. октобра 2001. године када је одлуком Владе Републике Србије основан Савет за борбу против корупције. Савет је стручно, саветодавно тело Владе Србије основано са задатком да сагледа активности у борби против корупције, да предлаже Влади Републике Србије мере које треба предузети у циљу ефикасне борбе против корупције, као и да прати њихово спровођење и да даје иницијативе за доношење прописа, програма и других аката и мера у тој области.¹³²

Савет за борбу против корупције је прошао кроз две фазе.¹³³ Првих годину и по дана је радио уз техничко-административну подршку Министарства финансија и у том периоду је предлагао Влади доношење основних антикорупцијских закона: о јавним набавкама, о финансирању политичких странака, о спречавању сукоба интереса, о доступности информација од јавног значаја. Сви ови закони су у међувремену, са великим одлагањима и изменама у односу на предложене текстове ипак донети, међутим, њихова примена је веома отежана, како због слабости у самим законима, тако

¹³¹ Члан 25 Закон о Агенцији за борбу против корупције, *Службени гласник РС бр. 97/2008, 53/2010, 66/2011 – одлука УС, 67/2013 – одлука УС, 112/2013 – аутентично тумачење и 8/2015 – одлука УС*

¹³² <http://www.antikorupcija-savet.gov.rs/>, преузето 09.10.2020.

¹³³ А. Опалић, *Институционални оквир за спречавање корупције – пракса у Србији*, 2011, стр. 2

и због проблема у функционисању институција које треба да их примењују. У другој фази свог рада Савет се упустио у истраживање феномена корупције, пре свега крупне корупције, која се не своди само на давање и узимање мита, већ суштински произлази из односа три гране власти: судске, извршне и законодавне с тим што се у Србији најчешће ради о доминацији извршне над осталим гранама власти, пре свега над судском. Савет је током 2003. године почео да ради извештаје за Владу о најкрупнијим случајевима корупције у Србији, са препорукама шта треба предузети да се спречи корупција и да се омогући егзистенцијална и правна сигурност без које нема развоја демократије.

Улога Савета за борбу против корупције данас је свакодневно примање великог броја представки грађана које се даље прослеђују надлежним институцијама. Међутим, Савет се бави појединачним случајевима једино уколико они указују на неку ширу појаву, која посебно истиче изворе крупне корупције у привреди и политици. На основу релевантне документације коју током свог истраживања прикупља, Савет и данас ради на извештајима, који се достављају Влади Републике Србије, а потом износе у јавност. О извештајима и њиховом објављивању, одлучује се на седницама Савета, већином гласова присутних чланова.

4. Одељење за борбу против корупције

У Републичком јавном тужилаштву 2008. године је формирано Одељење за борбу против корупције¹³⁴ а све са циљем што ефикасније борбе против корупције док је специјализација у апелационом и вишем јавном тужилаштву у Београду, Новом Саду, Крагујевцу и Нишу успостављањем одељења за борбу против корупције и прања новца спроведена 2010. године. Одељење за борбу против корупције Републичког јавног тужилаштва прати рад основних, виших и апелационих јавних тужилаштава у поступању у предметима кривичних дела корупције, укључујући и кривична дела прања новца.

Представници Одељења за борбу против корупције учествује у изради правног оквира за борбу против корупције, укључујући Стратегију за борбу против корупције Акциони план за борбу против корупције, Стратегију за борбу против прања новца и финансирања тероризма, Акциони план за борбу против прања новца и финансирања

¹³⁴ <http://www.rjt.gov.rs/sr/organizacija/odeljenja/odeljenje-za-borbu-protiv-korupcije>, преузето 27.09.2020.

тероризма, релевантне законе и подзаконске прописе, прате њихову имплементацију од стране јавног тужилаштва.

Одељење за борбу против корупције прати и притужбе на рад носилаца правосудних функција које се односе на случајеве корупције.

У циљу ефикасније борбе против корупције, Одељење за борбу против корупције сарадње у оквиру законских обавеза и овлашћења државних органа, путем споразума о разумевању и координационих састанака између тужилаштва, полиције, Пореске управе, Управе за спречавање прања новца, Управе царине, Агенције за борбу против корупције и Државне ревизорске институције. Такође, у циљу промовисања тимског рада на састанцима са Апелационим, Вишим и Основним јавним тужиоцима иницира се формирање радних тимова састављених од представника полиције, финансијске полиције и тужилаштва када су у питању кривична дела корупције укључујући и кривична дела привредног криминала која су повезана са корупцијом.

5. Посебно одељење за сузбијање корупције

Као један од значајних органа за борбу против корупције али и њено сузбијање је посебно одељење за сузбијање корупције Вишег јавног тужилаштва у Нишу. Наиме, одељење је почело са радом 01. марта 2018. године када се и примењује Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције¹³⁵.

У надлежности одељења је да поступа у предметима за подручје Апелационог суда у Нишу и то за следећа кривична дела:

- против службене дужности, осим када су окривљени за кривична дела лица којима се даје мито, службено или одговорно лице које врши јавну функцију на основу избора, именовања или постављења од стране државних тела наведених у Закону,
- давање и примање мита у вези са гласањем, осим када вредност противправне имовинске користикао прелази износ од 200 милиона динара, односно вредност јавне набавке прелази 800 милиона динара, када је надлежно Тужилаштво за организовани криминал у Београду, и

¹³⁵ Члан 13 и 14 Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције, *Службени гласник РС*, бр. 94/2016 и 87/2018 – др. закон

- против државних органа и кривичних дела против правосуђа, ако су извршена у вези са кривичним делима против привреде.

5. Национална стратегија за борбу против корупције

Народна скупштина Републике Србије је имајући у виду постојање корупције на подручју наше земље као и потребу да се спроведе конкретна борба против корупције донела одлуку о водећим документима у борби против корупције међу којима је најважнија Национална стратегија за борбу против корупције. Национална стратегија за борбу против корупције¹³⁶ представља средњорочни стратешки документ који садржи циљеве који ће се реализовати у наредних пет година. Надзор над спровођењем Стратегије и акционог плана у надлежности је Агенције за борбу против корупције.

Општи циљ Стратегије је да се корупција, као препрека економском, социјалном и демократском развоју Републике Србије, у највећој могућој мери отклони.

Иако корупција представља појаву која прожима целокупно друштво, Стратегијом се наводе поједине области у којима ће се приоритетно деловати, а које су препознате као кључне за изградњу и јачање системских антикорупционих механизма. Чињеница је да није могуће, у ограниченом периоду и са ограниченим ресурсима, решити проблеме у свим областима у којима се корупција може јавити већ је Стратегија била усмерена ка следећим областима и то ка: политичким активностима, јавним финансијама (јавним приходима и јавним расходима), приватизацији и јавно - приватном партнерству, правосуђу, полицији, просторном планирању и изградњу, здравству, образовању и спорту и медијима.

Важан део борбе против корупције представља њена превенција. Наиме, у циљу превенције Стратегија прописује да је потребна:

- успостављена анализа ризика на корупцију у поступку припреме прописа,
- систем запошљавања и напредовања у органима власти на основу критеријума и заслуга,
- обезбеђена транспарентност у раду органа власти,
- континуирана едукација о корупцији и начинима борбе против корупције,

¹³⁶ http://www.acas.rs/wp-content/uploads/2010/06/Nacionalna_strategija_za_borbu_protiv_korupcije.pdf, преузето 01.10.2020.

- створени услови за активније учешће цивилног друштва у борби против корупције,
- створени услови за активније учешће приватног сектора у борби против корупције,
- Народна скупштина прати спровођење закључака, односно препорука које је донела поводом извештаја независних државних органа,
- проширене и прецизиране надлежности и унапређени кадровски капацитети и услови рада Агенције за борбу против корупције, Заштитника грађана, Повереника за информације од јавног значаја и заштиту података о личности и Државне ревизорске институције,
- успостављена ефикасна и делотворна заштита узбуњивача (лица која пријављују сумњу на корупцију) и
- успостављен систем за спречавање сукоба интереса запослених у јавном сектору.

XI ИСТРАЖИВАЊЕ КОРУПЦИЈЕ НА ТЕРИТОРИЈИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

1. Предмет, значај и циљ истраживања

Корупција представља изразито опасну друштвену појаву, која разара економске темеље друштва и државну власт, доводи у питање поверење грађана у друштво и државу и разара моралне, као и правду, једнакост и равноправност које је модерна цивилизација прихватила. У кривичноправном смислу корупција се испољава кроз различита кривична дела у зависности од регулативе у свакој држави (која су у самом раду описана). Оно што карактерише кривична дела корупције је што их је веома тешко открити, с обзиром на велику опрезност лица која се појављују као њени извршиоци. На пример, давалац мита, најчешће неће лично предати „мито“ примаоцу мита, већ може преко свог пријатеља или сродника дати мито пријатељу, сроднику или неком другом блиском лицу примаоца мита. Уколико се открије постојање овог кривичног дела, у кривичном поступку је тешко доказати извршење оваквог дела.

Предмет овог истраживања је квалитативно сагледавање и анализа броја поднетих кривичних пријава, подигнутих оптужница и броја осуђених пунолетних лица

за извршење кривичних дела корупције у Републици Србији, у периоду од 2015. до 2019. године.

Основни циљ спровођења овог истраживања је да се установи присутност корупције у Републици Србији, утврди које се кривично дело са коруптивним елементима извршава у највећем броју, колико је откривених, односно пријављених лица, а колико оптужених и коначно осуђених за извршење ових кривичних дела. Такође, циљ је и да се утврди колико су присутна кривична дела корупције у односу на остала кривична дела.

2. Узорак, временски оквир и методи коришћени током истраживања

Узорак је формиран на тај начин што су узета сва кривична дела корупције на територији Републике Србије с тим што је временски оквир спровођења истраживања период од 2015. до 2019. године. За истраживање је коришћен квантитативни метод, односно метод статистичке обраде и анализе података о броју кривичних пријава, оптужница и осуђујућих пресуда у наведеном периоду. Извршено је упоређивање добијених статистичких података, ради указивања на кретање овог облика организованог криминалитета у посматраном временском периоду, као и ради утврђивања које се дело од инкриминисаних кривичних дела корупције најчешће извршава.

Значај истраживања огледа се у теоријском и практичном смислу. У теоријском смислу упознајемо се са позитивном законском регулативом Републике Србије, начину њене примене, какав утицај њена примена има на превенцију, откривање и кажњавање извршилаца кривичних дела корупције. У практичном смислу огледа се у спровођењу истраживања и препознавању који су могући узроци који доводе до појаве корупције и њеног ширења, како и какве последице корупција са собом оставља.

3. Хипотезе

Хипотезе које ће бити проверене спровођењем истраживања постављене су на следећи начин:

1. Корупција у Републици Србији, тачније кривична дела против службене дужности бележи пораст.

2. Број пријављених лица за извршење кривичних дела корупције као облика организованог криминалитета се сваке године повећава.
3. Број оптужених лица у односу на број пријављених лица је мањи, због наведеног проблема да се у истрази обезбеде релевантни докази за оптужење.
4. Број осуђених лица за извршење предметних кривичних дела се сваке године постепено смањује.
5. Број осуђених лица за ова дела је мањи у односу на број оптужених, што се објашњава потешкоћама успешног доказивања коруптивних кривичних дела.
6. Кривична дела корупције која су извршена у највећем броју су злоупотреба службеног положаја и давање мита.

4. Резултати истраживања

Према расположивим подацима, можемо доћи до одређених закључака у погледу кретања кривичних дела корупције у Републици Србији. Наиме, у односу на остала кривична дела, коруптивна кривична дела за период од 2015. године до 2019. године заузимају девето место, тачније налазе се одмах после кривичних дела против имовине, против брака и породице, против безбедности и јавног саобраћаја, против слобода и права човека и грађанина, против живота и тела, против здравља људи, против јавног реда и мира и против привреде. За разлику од претходно наведених кривичних дела које у поменутом периоду имају осцилације у погледју броја пријављених лица, кривична дела против службене дужности из године у годину бележе постепени пад у броју пријављених пунолетних лица. Не треба занемарити ни чињеницу да су кривична дела против службене дужности заступљенија у Републици Србији у односу на кривична дела против части и угледа, против полне слободе, против правосуђа и против правног саобраћаја што нам показује велико присуство коруптивних кривичних дела у односу на напред поменута кривична дела. Из приложене табеле у погледу кривичних пријава за кривична дела против службене дужности можемо уочити да је дошло до пораста кривичних пријава у 2016. години у односу на 2015. годину. Са друге стране оно што је од великог значаја за Републику Србију је и сама чињеница да од 2016. године до 2019. године долази до пада броја кривичних пријава што указује на могућност да примена антикоруптивне политике у Републици Србији води ка сузбијању корупције.

Табела бр. 1 Кривичне пријаве против пунолетних лица према кривичном делу за период од 2015. године до 2019. године

<i>кривична дела</i>	<i>2015.</i>	<i>2016.</i>	<i>2017.</i>	<i>2018.</i>	<i>2019.</i>
против имовине	58741	44000	40443	40595	38713
против брака и породице	7891	10190	10561	10729	10063
против безбедности и јавног саобраћаја	7856	7805	7724	8437	8701
против слобода и права човека и грађанина	3874	4046	4052	4264	4390
против живота и тела	3818	3451	3278	3084	3064
против здравља људи	3731	3687	4574	5546	6693
против јавног реда и мира	3671	3201	2882	3167	3154
против привреде	3526	3333	2939	2767	2461
против службене дужности	2642	2764	2612	1815	1429

*<https://www.stat.gov.rs/>

Истраживањем кретања броја оптужених пунолетних лица у периоду од 2015. године до 2019. године за које се сумња да су извршила кривична дела против службене дужности можемо доћи до закључка да је из године у годину дошло до пада у броју оптужених лица за ова кривична дела као и да упоређивањем података из 2015. године и из 2019. године приметно је да је у 2019. години број оптужених пунолетних лица био дупло мањи у односу на 2015. годину. Упоређивањем броја оптужених лица у односу на број пријављених лица можемо уочити да је број оптужених далеко мањи у односу на број пријављених пунолетних лица за кривична дела против службене дужности за поменути временски период.

Табела бр. 2 Оптужена пунолетна лица у периоду од 2015. године до 2019. године

	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
кривична дела против службене дужности	1008	867	800	779	582

*<https://www.stat.gov.rs/>

Што се тиче кретања броја пунолетних лица која су осуђена за кривична дела против службене дужности у периоду од 2015. године до 2019. године, статистички подаци који су добијени истраживањем нам показују да Република Србија бележи пад броја осуђених лица из године у годину. Оно што нас највише занима је колико је оптужених пунолетних лица у датом периоду осуђено. Поређењем приложених података утврђујемо да је број осуђених лица за ова дела мањи у односу на број оптужених, што се објашњава потешкоћама успешног доказивања коруптивних кривичних дела.

Табела бр. 3 Осуђена пунолетна лица у периоду од 2015. године до 2019. године

	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
кривична дела против службене дужности	534	489	490	466	423

*<https://www.stat.gov.rs/>

Као најчешћа кривична дела против службене дужности у 2019. години појављују се кривична дела злоупотребе службеног положаја, трговина утицајем, примање мита и давање мита с тим што можемо приметити да је једно од поменитих кривичних дела више заступљено у односу на остала. Одступања пре свега постоје у броју осуђених пунолетних лица где кривично дело злоупотребе службеног положаја бележи знатно већи број у односу на кривична дела трговина утицајем, примање мита и давање мита. У погледу санкција које су изречене према извршиоцима поменутих кривичних дела уочавамо да су неке санкције заступљеније у односу на остале као и да неке уопште нису изречене код коруптивних кривичних дела и то новчана казна и судска опомена. Са друге стране из приложене табеле можемо видети да је казна затвора доминантна код кривичног дела злоупотребе службеног положаја и примање мита, док је у доста мањем броју случајева ова казна изречена учиниоцима кривичних дела трговина утицајем и давање мита. У погледу условне осуде и више је него очигледно да је она изречена код кривичног дела злоупотреба службеног положаја и давање мита у односу на остала коруптивна кривична дела. Изречена кривична санкција кућног притвора је у далеко већем броју изречена извршиоцима кривичног дела злоупотреба службеног положаја. Оно што је у овом истраживању занимљиво је и

чињеница да су само код кривичног дела примање мита и давање мита лица која су проглашена кривима ослобођена од казне.

Табела бр. 4 Број осуђених пунолетних лица према кривичном делу корупције и изреченим кривичним санкцијама у 2019. години

<i>кривична дела корупције</i>	<i>укупно</i>	<i>казна затвора</i>	<i>новчана казна</i>	<i>условна осуда</i>	<i>кућни затвор</i>	<i>судска опомена</i>	<i>проглашен о кривим а ослобођено од казне</i>
злоупотреба службеног положаја	135	23	-	70	42	-	-
трговина утицајем	27	3	-	20	4	-	-
примање мита	49	24	-	2	22	-	1
давање мита	88	5	-	72	10	-	1

*<https://www.stat.gov.rs/>

ЗАКЉУЧАК

Корупција се јавља тамо где постоји могућност и интерес. Говоримо о појави која све више постаје национални и глобални проблем, и као таква је посебно присутна у земљама које су биле у одређеним конфликтима, као и у земљама у транзицији, а самим тим њена актуелност долази до изражаја и на подручју Републике Србије. Реч је о појави која разара супстанцу сваке државе, где је њено сузбијање услов без кога се ниједна држава не може легитимисати као држава владавине права. Република Србија је земља са високим степеном корупције где њени грађани имају свест о присутности и великој раширености корупције.

Оно што је данас карактеристично за корупцију, јесте њена актуелност, висок степен друштвене опасности, нови облици њеног испољавања у јавном и приватном сектору у склопу привредне и ванпривредне делатности, повезивање са организованим криминалитетом са којим заједно делује као угрожавајући фактор безбедности.

Општепознато је да корупцијска кривична дела, управо због начина извршења и статуса појединих субјеката који се појављују у улози учинилаца, тешко откривају и доказују, тако да „тамна бројка“ заузима значајно место у овој области криминалитета. Ако се пође од знатне присутности „тамне бројке“ у области корупцијског криминалитета, логично се може закључити да постоје и многи облици корупције који нису идентификовани, како у области привреде, тако и у домену ванпривредне делатности. У многим ситуацијама када је откривено корупцијско кривично дело не долази до изрицања осуђујуће пресуде, што је карактеристично кад су учиниоци лица која се налазе на јавним функцијама или заузимају високо рангирана радна места у друштвеним и привредним институцијама. Једна од значајних карактеристика корупције манифестује се у међусобном односу корупције и сиромаштва, што је везано са мотивом извршења корупцијских кривичних дела и моралним схватањима корупције. Корупција може да оствари директан и индиректан утицај на сиромаштво. Директан утицај се испољава у повећању цена јавних услуга које губе на квалитету и долази до ограничавања приступа грађана јефтинијим основним животним ресурсима (храна, вода итд.), док се индиректан утицај на сиромаштво огледа у томе што она представља препреку економском развоју, односно повећава јавне трошкове, успорава привредни раст и онемогућава редован и нормалан приход буџету, што је опет у директној вези са могућношћу финансирања јавних услуга.

Борба против корупције може бити успешна само уколико постоји организован и дуготрајан процес примене осмишљено дефинисаних мера за спречавање и сузбијање корупције, примењујући начела правне државе, уколико је рад институција координиран уз стриктно поштовање њихових законских надлежности и овлашћења.

Упркос томе што су донети важни антикорупцијски закони, борба против корупције није дала довољне резултате. Да бисмо дошли до прихватљивих резултата првенствено је потребно да закони буду поштрени али не само то, осим поштравања потребно је да се ти исти закони спроводе. Неспровођење закона дозвољава да корупција а самим тим и њени актери буду неоткривени и некажњени што у крајњој линији доводи до разарања система и друштва изнутра. Такође, неопходно је постоји контрола корупције на свим нивоима и у свим секторима, укључујући и јавни и приватни сектор.

ЛИТЕРАТУРА

Књиге, зборници, радови и часописи

- Бошковић Г., *Организовани криминалитет*, Београд, 2011.
- Бошковић Г., *Организовани криминалитет*, Београд, 2014.
- Будак Ј., *Корупција у Хрватској: перцепције расту, проблеми остају*- критички преглед, 2006.
- Бошковић М., *Појавни облици корупције и методи супростављања*, бр. 2/2001
- Вуковић С., *Проблеми корупције у транзицији: пример правосуђа* – критички преглед
- Ђукић С., *Корупција у Србији – теоријска и емпиријска анализа*, Нови Сад, 2016, Универзитет Привредна академија у Новом Саду
- Заједнички пројекат Европске Уније и Савета Европе, *Јачање капацитета полиције и правосуђа у борби против корупције у Србији (PACS)*
- Институт за право и финансије, *Корупција*
- Игњатијевић С., Чавлин М., *Анализа узрока и последица корупције у друштву*
- Јовашевић Д., *Кривична дела корупције*, Београд, 2009.
- Јовашевић Д., *Кривично право, Посебни део*, Београд, 2014
- Јовашевић Д., *Организовани криминалитет, кривичноправни аспекти*, Ниш, 2012
- Јанковић М., Јанковић Б., *Организоване криминалне групе као субјекти угрожавања безбедности* – критички преглед, Министарство одбране Републике Србије, Геронтолошки центар, Београд
- Јелачић М., *Корупција – друштвеноправни аспекти и модели супростављања*, МУП Републике Србије, Београд, 1996.
- Центар за либерално – демократске студије, *Корупција у Србији*, 2001.
- Лазаревић Љ., *Коментар Кривичног законика (Друго измењено издање)*, Београд, 2011
- Лазаревић Љ., *Кривично право, Посебни део*, Београд, 1993.
- Нинчић Ж., *Корупција као фактор угрожавања безбедности друштва*, Београд, 2009, Годишњак Факултета безбедности

- Савет Европе, *Борба против корупције-основни појмови*, 2015.
- Стајић Љ., Суботић М., Милосављевић Б., *Међународна конотација борбе против корупције на примеру ЕУ- критички преглед*
- Тодоровић З., *Корупција у Србији – историјско - културолошки аспекти- критички преглед*, 2014.
- Острогорски Г., *Историја Византије, Народна књига*, Београд, 1998.
- Организација за сигурност и сарадњу у Европи – *Приручник за борбу против корупције*, 2016.
- Опалић А., *Институционални оквир за спречавање корупције – пракса у Србији*, 2011.
- Ђирић Ј., *GRECO у борби против корупције*, бр. 1-3/2006.
- Шошкић Н., *Облици и начини сузбијања корупције*, 2004.

Службена гласила

- Закон о Агенцији за борбу против корупције, *Службени гласник РС бр. 97/2008, 53/2010, 66/2011 – одлука УС, 67/2013 – одлука УС, 112/2013 – аутентично тумачење и 8/2015 – одлука УС*
- Закон о кривичном поступку, *Службени гласник РС, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 55/2014 и 35/2019*
- Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције, *Службени гласник РС, бр. 94/2016 и 87/2018 – др. закон*
- Закон о лобирању, *Сл. гласник РС“, бр. 87/2018 и 86/2019 – др. Закон*
- Закон о финансирању политичких активности, *Сл. гласник РС“, бр. 43/2011, 123/2014 и 88/2019*
- Закон о потврђивању кривичноправне конвенције о корупцији, *Сл. лист СРЈ – Међународни уговори, бр. 2/2002 и Сл. лист СЦГ – Међународни уговори, бр. 18/2005*
- Закон о потврђивању грађанскоправне конвенције о корупцији, *Сл. гласник РС – Међународни уговори бр. 102/2007*
- Закон о ратификацији Конвенције Уједињених нација против корупције, *Сл. лист СЦГ – Међународни уговори, бр. 12/2005*

- Кривични законик, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019
- Кривични закон, *Службени гласник РС* бр.16/90-468, 49/92-1664, 23/93- 817, 67/93-3110, 47/94-1465 и 17/95-529, 44/98 од 08.12, 10/02 од 01.03.
- Казенски законик, *Урадни лист РС*, шт. 50/12 – уратно пречишчено беседило, 6/16 попр., 54/15, 38/16, 27/17, 23/20 ин 91/20
- Казенски закон, *NN* 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19
- Кривични закон, *Сл. гласник БиХ*, бр. 3/2003, 32/2003 – испр. 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015 и 35/2018
- Кривични законик, *Сл. гласник РЦГ*, бр. 70/2003, 13/2004 – испр. и 47/2006 и *Сл. лист ЦГ*, бр. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011 – др. закон, 40/2013, 56/2013 – испр., 14/2015, 42/2015, 58/2015 - др. закон, 44/2017, 49/2018 и 3/2020
- Кривичен законик, *Службен весник на Република Македонија* бр. 37/96, 80/99, 4/2002, 43/03 , 19/04 и *Одлука на Уставен суд: Сл. весник* 48/01 г.
- Кривични законик Републике Српске, *Сл. гласник РС*, бр. 64/2017 и 104/2018 – одлука УС

Интернет адресе

- <http://www.clds.rs/pdf-s/korupcija-u-srbiji.pdf>, преузето 03.09.2020.
- http://www.acas.rs/wp-content/uploads/2010/07/Milena_Peralovi_-_esej.pdf-за, преузето 29.08.2020.
- <http://www.rjt.gov.rs/sr/organizacija/odeljenja/odeljenje-za-borbu-protiv-korupcije>, преузето 27.09.2020.
- http://www.acas.rs/wpcontent/uploads/2010/06/Nacionalna_strategija_za_borbu_protiv_korupcije.pdf, преузето 01.10.2020.
- <http://www.antikorupcija-savet.gov.rs/>, преузето 09.10.2020. године
- <http://www.atlantaserbs.com/learnmore/library/DUSANOV-ZAKONIK.pdf>, преузето 08.10.2020.
- <https://www.bastabalkana.com/2012/02/korupcija-definicija-i-istorija-korupcije-kroz-vekov/>, преузето 09.10.2020.

САЖЕТАК

Корупција представља подједнако како национални тако и глобални проблем који са собом доноси низ последица са којим су суочене економски јаки али и економски слабије државе, укључујући и Републику Србију. Корупцију везујемо са злоупотребом службеног положаја јер се као главни актери ове појаве јављају државни службеници. Иста постоји када коришћењем службеног положаја, овлашћења или утицаја службено/одговорно лице учини закониту или противзакониту радњу а све са циљем стицања имовинске или неимовинске користи.

Као главни узроци који доводе до појаве али и повећања корупције можемо навести: непостојање ваљаног система државне контроле, недостаци и пропусти у економској политици у прелазном периоду, неадекватна законска регулатива и недоречено законодавство, слаба организација послова, слабости социјалне политике, незадовољавајући материјални положај јавних службеника, тј. мале плате и непостојање социјалне сигурности.

Корупција као друштвено негативна појава са високим степеном друштвене опасности, у сваком друштву производи последице које негативно делују на његов целокупни развој, што посебно долази до изражаја у земљама транзиције, јер успорава приватизацију, потискује приватни сектор и кочи прелазак на тржишну привреду, затим утиче на непостовање законитости, што се све скупа негативно одражава на целокупан развој земље.

У сузбијању корупције учествују разни субјекти који своју делатност остварују углавном кроз институционално деловање, на првом месту је за сузбијање корупције од значаја делатност државе и државних органа како оних који имају законодавну надлежност, тако и оних који делују у оквиру извршне и судске функције, затим деловање међународних организација међу којима значајно место заузимају Уједињене нације, Светска банка, Европска унија и Савет Европе и најзад, делатност невладиних организација. На територији Републике Србије кључну улогу у како превенцији али и сузбијању корупције имају и Агенција за борбу против корупције, Посебно одељење за сузбијање корупције али и Одељење за борбу против корупције. Поред антикоруптивних закона потребно је указати на важност конвенција које су ратификоване и које се примењују на подручју многих земаља и то: Конвенција ОЕЦД-а, Кривичноправна конвенција Савета Европе, Грађанскоправна конвенција Савета

Европе, Конвенција Уједињених нација против корупције (UNCAC), Конвенција о заштити финансијских интереса европских заједница и Конвенција против корупције у којој учествују функционери Европских заједница или функционери из земаља чланица Европске уније.

Имајући у виду све напред наведено, неспорно је да Република Србија кроз примену како превентивних и репресивних мера тако и антикоруптивне политике ради на спречавању и сузбијању корупције, с тим што поред државе значајну улогу имају и сами грађани који су дужни да на корупцију као једну од негативних појава не гледају као на нешто што нема значајних последица, јер иста као што је већ наведено негативно утиче и на јавни и на приватни сектор.

Кључне речи: корупција, организовани криминалитет, злоупотреба положаја, корист, превенција.

SUMMARY

Corruption – criminological aspect

Corruption is both a national and a global problem, which brings a number of consequences faced in economically strong but also in economically weaker countries, including the Republic of Serbia. We associate corruption with the abuse of official position because civil servants appear as the main actors in this phenomenon. It exists when, by using an official position, authority or influence, the official / responsible person commits a legal or illegal action, all with the aim of gaining material or non-property benefits.

The main causes that lead to the emergence and increase of corruption are: lack of a valid system of state control, shortcomings and omissions in economic policy in the transition period, inadequate legislation and vague legislation, poor organization of affairs, weaknesses in social policy, unsatisfactory financial position of civil servants , ie. low wages and lack of social security.

Corruption as a socially negative phenomenon with a high degree of social danger, in each society it produces consequences that negatively affect its overall development, which is especially pronounced in transition countries, because it slows down privatization, suppresses the private sector and hinders the transition to a market economy, then affects the rule of law, which negatively affects the overall country development. Various entities participate in the

suppression of corruption, which carry out their activities mainly through institutional activities.

In the first place, the activities of the state and state bodies, both those with legislative competence and those acting within the executive and judicial functions, international organizations, among which a significant place is occupied by the United Nations, the World Bank, the European Union and the Council of Europe, and finally, the activities of non-governmental organizations. On the territory of the Republic of Serbia, the Agency for the Fight against Corruption, the Special Department for the Suppression of Corruption and the Department for the Fight against Corruption have a key role in both prevention and suppression of corruption. In addition to anti-corruption laws, it is necessary to point out the importance of conventions that have been ratified and applied in many countries, namely: OECD Convention, Council of Europe Criminal Law Convention, Council of Europe Civil Law Convention, United Nations Convention against Corruption (UNCAC), Convention on Protection financial interests of the European Communities and the Convention against Corruption in which officials of the European Communities or officials of the Member States of the European Union participate.

Having in mind all the above, it is indisputable that the Republic of Serbia through the application of both preventive and repressive measures and anti-corruption policy works to prevent and combat corruption, in addition to the state, a significant role is played by people who are obliged to view corruption as a negative phenomenon, which has significant consequences, because corruption negatively affects both the public and private sectors.

Keywords: corruption, organized crime, abuse of office, benefit, prevention.

БИОГРАФИЈА

Кристина Перић је рођена 14.07.1995. године. „Правно - пословну школу Ниш“ завршила је 2014. године као добитница Вукове дипломе. Исте године уписала је Универзитет у Нишу Правни факултет, на којем је дипломирала 2019. године, са просеком 9,43. Школске 2019/2020. године уписала је мастер студије на Правном факултету Универзитету у Нишу, на општем смеру, ужа кривичноправна научна област, и успешно положила све испите. Током студирања учествовала је у програму “Paragraf Lex” што јој је омогућило да се у потпуности оспособи за коришћење електронске правне базе Paragraf Lex v17.0 . Такође, била је учесник на Националном такмичењу у симулацији кривичног поступка у оквиру пројекта „ Јачање капацитета студената права у имплементацији Закона о кривичном поступку из 2011. године са посебним нагласком на унакрсном испитивању у адверзијалном кривичном поступку“. Од октобра 2019. године ради у Основном суду у Нишу као приправник - волонтер, у циљу припреме и стицања услова за полагање правосудног испита. Течно говори енглески језик.